

***PÁLYAORIENTÁCIÓS KIHÍVÁSOK ÉS LEHETŐSÉGEK
SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG VÁRMEGYE FIATALJAI
KÖRÉBEN***

***SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG VÁRMEGYE
ÉSZAK-ALFÖLDI RÉGIÓ***

***Empirikus kutatás eredményei az EGYSÉG (UNITY)
projekt keretében***

ÖTLET A VIDÉKÉRT EGYESÜLET

2025.06.30.

1. EXECUTIVE SUMMARY	3
2. BEVEZETÉS.....	5
2.1 A kutatás háttere és indokoltsága	5
2.2 A kutatás célkitűzései	7
2.3 Kutatási kérdések	7
3. MÓDSZERTAN	7
3.1 Kutatási megközelítés.....	7
3.2 Minta és adatgyűjtés, elemzés.....	8
4. EREDMÉNYEK	8
4.1 Általános iskolások körében végzett kutatás eredményei.....	8
4.1.1 Demográfiai jellemzők	8
4.1.2 Érdeklődési területek és képességek	9
4.1.3 Pályaválasztási tájékozottság és nehézségek.....	10
4.1.4 Támogatási igények.....	14
4.2 Középiskolások körében végzett kutatás eredményei.....	16
4.2.1 Demográfiai és iskolai háttér	16
4.2.2 Pályaválasztási döntések jellemzői	17
4.2.3 Tájékozottság és információszerzési szokások	18
4.2.4 Jövőképek és mobilitási hajlandóság	20
4.3 Szakemberek körében végzett kutatás eredményei.....	22
4.3.1 Szakmai profil és tapasztalatok.....	22
4.3.2 Rendszerszintű problémák diagnózisa	23
4.3.3 Fejlesztési javaslatok	29
5. ÖSSZEGZÉS ÉS KÖVETKEZTETÉSEK	31
5.1.1 A fiatalok pályaválasztási nehézségei	32
5.1.2 Rendszerszintű problémák	32
6. BIBLIOGRÁFIA	34
7. MELLÉKLETEK	34
7.1 Kérdőív általános iskolások számára	34
8. ÁBRAJEGYZÉK.....	50

1. EXECUTIVE SUMMARY

- A kutatás fő megállapításainak összefoglalása
- Kulcsfontosságú ajánlások döntéshozók számára
- A projekt stratégiai jelentősége

A Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye fiataljai körében végzett empirikus kutatás átfogó képet nyújt a pályaaorientációs kihívásokról és lehetőségekről a határ menti térségben. A 219 diák (115 általános iskolás, 104 középiskolás) és 64 szakember bevonásával készült felmérés eredményei jelentős rendszerszintű problémákat tárnak fel. E tanulmány a határon átnyúló együttműködési program keretein belül a magyarországi kutatás eredményeinek bemutatását tűzi ki célul.

- **Kritikus önismereti és motivációs hiányosságok:** A fiatalok körében a jövőkép és motiváció hiánya a legfőbb akadály (szakértői értékelés: 3,94/5 pont), amely az általános iskolások 60%-ánál és a középiskolások 50%-ánál jelentős bizonytalanságban nyilvánul meg. Az önismeret hiánya (3,80 pont) különösen problematikus a döntéshozatal kulcspontjain.
- **Strukturális szolgáltatási deficit:** A pályaaorientációs szolgáltatások működése kritikus állapotban van – a szakértők mindössze 4,7%-a értékeli hatékonynak a jelenlegi rendszert. A területi egyenlőtlenségek markánsak: míg a megyeszékhelyeken változó minőségben elérhetők szolgáltatások, a kisebb településeken gyakorlatilag hiányoznak.
- **Családi determinizmus:** A szülői vélemény túlsúlya (79,1% az általános iskolásoknál) szemben áll a szakmai tanácsadás alacsony befolyásával (5,2%). A család iskolai végzettsége erősen korrelál a gyermekek pályaválasztási tudatosságával és lehetőségeivel.
- **Technológiai adaptációs lemaradás:** A középiskolások mindössze 39,4%-a veszi tudatosan figyelembe a digitalizáció munkaerőpiaci hatásait, 27,9%-uk egyáltalán nem gondolkodott el ezen a területen, ami jelentős versenyhátrányhoz vezethet.
- **Mobilitási kihívások:** A fiatalok jelentős része nyitott a mobilitásra (47,8% az általános iskolásoknál, a középiskolások 51%-a tervez külföldi tanulást vagy munkavállalást), ami egyrészt pozitív rugalmasságot mutat, másrészt azonban a helyi megtartóerő gyengeségére utal és hozzájárul a régió demográfiai kihívásaihoz.

Kulcsfontosságú ajánlások döntéshozók számára

A kutatási eredmények alapján a **pályaaorientációs rendszer átfogó megújítása** szükséges, amely azonnali beavatkozásokat és hosszú távú stratégiai szemléletváltást egyaránt megkövetel. A legkritikusabb területen, a **pályaaorientációs szolgáltatások újjászervezésében** egységes minőségbiztosítási rendszer bevezetése indokolt, amely biztosítja a szolgáltatások egyenletes elérhetőségét és hatékonyságát. A jelenlegi szakember-diák arány javítása elengedhetetlen, mivel a szolgáltatás sok helyen nem, vagy csak korlátozottan elérhető. Ezt kiegészítve kötelező pályaaorientációs programokat szükséges bevezetni már az általános iskola felső tagozatától kezdődően, valamint országosan elérhető digitális pályaaorientációs platformokat kellene fejleszteni.

Céltovábbképzési programokra van szükség a pedagógus kapacitásfejlesztés érdekében, amit a szakértők kiemelkedően fontosnak ítélték (3,80 pont az 5-ös skálán). Az élménypedagógiai módszerek

integrálása a hagyományos szolgáltatási formákba a legmagasabb prioritást kapta (4,19 pont), amely jelentősen javíthatja a szolgáltatások hatékonyságát. Az előbbieket mellett fontos az osztályfőnöki szerepkör pályaaorientációs szempontú erősítése, mivel ők azok, akik a legközvetlenebb kapcsolatban állnak a diákokkal.

Az **iskola-gazdaság kapcsolat erősítése** strukturált együttműködési keretek létrehozását igényli az oktatási intézmények és munkaadók között. A duális képzési programok bővítése és tudatosítása különösen fontos, hiszen jelenleg a diákok 33,7%-a bizonytalan ezzel kapcsolatban. A vállalati gyakorlatok rendszerszintű bevezetése szintén prioritást élvez, mivel a diákok 38,5%-a igényel ilyen gyakorlati tapasztalatszerzést.

A stratégiai fejlesztési irányok között kiemelt helyet foglal el a **szülői bevonás és tudatosítás**, amely a családok pályaaorientációban betöltött meghatározó szerepe miatt kulcsfontosságú. A szülők számára **szervezett tájékoztató programok a modern munkaerőpiaci trendekről** segíthetnek abban, hogy megalapozott támogatást tudjanak nyújtani gyermekeiknek. A családi pályaaorientációs tanácsadás fejlesztése különösen fontos az alacsonyabb végzettségű szülők támogatásában, akiknek gyermekei gyakran hátrányban vannak a pályaválasztási folyamatban.

A technológiai tudatosság fejlesztése megkerülhetetlen kihívás, amely digitális kompetencia-fejlesztési programok integrálását igényli a pályaaorientációba. **A mesterséges intelligencia és automatizáció munkaerőpiaci hatásainak tudatosítása** és a jövőorientált szakmacsoportok népszerűsítése elengedhetetlen a fiatalok versenyképességének megőrzéséhez.

A területi egyenlőtlenségek csökkentése mobil pályaaorientációs szolgáltatások kialakítását és **online tanácsadási platformok fejlesztését** teszi szükségessé a kistelepüléseken élők számára. A digitális szolgáltatások kiépítése és folyamatos fejlesztése biztosíthatja, hogy a minőségi szolgáltatások a földrajzi helyzettől függetlenül elérhetők legyenek.

Végül, a **határokon átnyúló együttműködés** intézményesítése kétoldalú egyezmények megkötését, közös szakmai standardok kidolgozását és többnyelvű információs rendszerek fejlesztését igényli, amely a régió sajátos adottságait kihasználva jelentős előnyöket teremthet a fiatalok számára.

A projekt stratégiai jelentősége

A UNITY projekt Szatmár megye és Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye vizsgálata révén olyan határmenti térséget elemez, amely reprezentatív a Kárpát-medencei magyar közösségek pályaaorientációs kihívásaira nézve. A projekt eredményei túlmutatnak a lokális jelentőségen és modellértékkel bírnak más határ menti régiók számára, ahol hasonló demográfiai és gazdasági kihívásokkal kell szembenézni.

Az innovatív határokon átnyúló megközelítés úttörő szerepet tölt be a pályaaorientációs együttműködésben. Az empirikus kutatás meggyőzően alátámasztja, hogy a modern munkaerőpiaci kihívások kezelése megköveteli a nemzeti kereteken túlmutató gondolkodást és cselekvést. A projekt által kidolgozott módszertan demonstrálja, hogy a közös problémák hatékonyabb megoldást nyerhetnek koordinált, határokat átlépő beavatkozások révén.

A fenntartható fejlesztési szempontból a projekt közvetlenül hozzájárul az ENSZ 2030-as Fenntartható Fejlesztési Céljainak megvalósításához. Különösen jelentős a kapcsolódás a 4. célhoz, amely az inklúzió

és méltányos minőségi oktatás biztosítását és az egész életen át tartó tanulási lehetőségek előmozdítását célozza, valamint a 8. célhoz, amely a fenntartható gazdasági növekedést, a teljes és produktív foglalkoztatást, valamint a tisztességes munkát minden ember számára kívánja elérni. A Laboro.ro platform fejlesztése hosszú távú digitális infrastruktúrát teremt, amely generációkon keresztül szolgálhatja a régió fiataljai karrierfejlesztését.

A gazdasági multiplikátor hatás szempontjából a hatékonyabb pályaorientáció révén jelentős pozitív változások érhetők el. A képzetlen munkaerő arányának csökkentése, a munkaerő-mobilitás javítása és a régió demográfiai hanyatlásának mérséklése mind olyan tényezők, amelyek hosszú távon hozzájárulnak a helyi gazdaság versenyképességének növeléséhez. A projekt eredményei rámutatnak arra, hogy a pályaorientációs beruházások jelentős társadalmi megtérüléssel bírnak.

Társadalmi innovációs szempontból a határokon átnyúló együttműködési modell új paradigmát képvisel a regionális fejlesztésben. A projekt demonstrálja, hogy a hagyományos államhatárok nem jelenthetnek akadályt a közös kihívások kezelésében, és hogy a kulturális és nyelvi sokszínűség erőforrássá válhat a megfelelő együttműködési keretek között.

A tudástranszfer és skálázhatóság tekintetében a kidolgozott módszertan és a megszerzett tapasztalatok más európai határ menti régiókban is alkalmazhatók. A projekt hozzájárul az európai pályaorientációs gyakorlatok konvergenciájához, és olyan szakmai standardokat teremt, amelyek nemzetközi szinten is relevánsak. A UNITY projekt stratégiai jelentősége végső soron abban rejlik, hogy olyan integrált megközelítést valósít meg, amely harmonikusan összeköti a lokális igényeket a regionális fejlesztési célokkal és az európai integrációs folyamatokkal, ezáltal modellértékű és fenntartható megoldást kínálva a XXI. század pályaorientációs kihívásaira.

2. BEVEZETÉS

2.1 A kutatás háttere és indokoltsága

- A határon átnyúló régió demográfiai kihívásai

Szatmár megye és Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegye közös határ menti térségként súlyos demográfiai válsággal küzd, amely a népesség túlsúlyos humántőke-gazdálkodásával és regionális koncentrációjával jellemezhető. A demográfiai tendenciák mindkét oldalon elnéptelenedési folyamatokat és demográfiai öregedést mutatnak, amely különösen a vidéki, falusias környezetben élő közösségeket érinti súlyosan. A "lost millennials" jelenség, azaz az elveszett millenniumi generáció problematikája kiemelt kihívást jelent, mivel azok a fiatalok, akik a 2008-as gazdasági válságot követően léptek a munkaerőpiacra, tartós pszichés károkat szenvedtek, amely karrierútjuk egészére és jólétükre hosszútávon kihat. A térség népességmegtartó ereje gyenge, ami a következő generációk jövőjét is veszélyezteti.

- Bizonytalan jövőkép, mint nemzedéki probléma

A magyarországi nagymintás ifjúságkutatások hosszú távú adatsorai alapján jól kirajzolódik a bizonytalanság és a jövőkép hiányának növekvő jelentősége a fiatalok problématérképén. A „kilátástalan, bizonytalan jövő” kategóriája a 2000-es évek elején még csak marginálisan jelent meg, azonban a 2010-es évek második felére már a leggyakrabban említett problémává vált, és a 2020-as hullámban a fiatalok 23%-a említette első helyen. Miközben a fiatalok többsége saját jövőjét illetően alapvetően optimista (a 15–29 évesek 45%-a bízik vagy határozottan bízik a jövőben), ez az optimizmus gyakran nem társul konkrét, strukturált jövőképpel. A jövőre vonatkozó elképzelések gyakran mozaikosak, a hosszú távú tervezés helyett inkább közeljövőre szóló célkitűzések dominálnak. Mindez egy olyan világban történik, amelyet az egymást követő krízisek – világhárvány, háború, klímaváltozás – felerősítettek, és amely egyre kevésbé kínál kiszámítható társadalmi és gazdasági kereteket a fiatal nemzedék jövőtervezéséhez (Székely, 2022).

Az új csendes generáció elmélete alapján (Székely id. Székely, 2022) a fiatalokat konformitás, bizonytalanság és passzivitás jellemzi, amely különösen élesen jelenik meg a jövőhöz való viszonyukban. Az elmélet empirikus alapját a 2012-es és 2016-os kutatások adták, melyek a szocializációs közeg minden szintjén a visszahúzóerő és az önálló kezdeményezés hiányát mutatták ki, a 2020-as adatok azonban bizonyos elmozdulásokat is jeleznek: bár a civil aktivitás történelmi mélypontra maradt, a politikai érdeklődés fokozódott, s a személyes találkozások felértékelődtek.

- **Fiatalok elvándorlása és NEET problematika**

A határregió egyik legégetőbb problémája a fiatalok tömeges elvándorlása, amely szorosan összefügg a NEET (Not in Employment, Education or Training) jelenség terjedésével. Hazánkban a 25-29 év közötti fiatalok 13-19 százaléka kizorul a munkaerőpiacról, ami európai összehasonlításban is aggasztó arány. A NEET-ráta alakulása különösen problematikus a vizsgált korosztályban: míg a 2010-es évek elején még az EU27 átlagánál magasabb, 17-19 százalékos körüli értéket mutatott, a 25-29 évesek között 2021-re ugyan csökkent, de továbbra is jelentős kihívást jelent.

A NEET fiatalok sokkal nagyobb eséllyel vannak tartósan távol a munkaerőpiactól, mint fiatalabb kortársaik, részben a tartós munkanélküliség, részben a gondozási feladatok miatt. Különösen veszélyeztetettek az alacsony iskolai végzettségű fiatalok: az alapfokú végzettségű 25-29 évesek körében a NEET-ráta 42 százalékosra emelkedett, szemben a felsőfokú végzettségűek mindössze 6 százalékosával. A nemi különbségek szintén jelentősek – a 25-29 éves nők körében 17,6 százalékos a NEET-ráta, míg a férfiaknál csak 9,5 százalékos, ami elsősorban a gyermekvállalással és gondozási feladatokkal magyarázható.

A területi egyenlőtlenségek drámaiak: míg a sűrűn lakott térségekben a 25-29 évesek körében 6,5 százalékos a NEET-helyzetűek aránya, addig a ritkán lakott vidéki térségekben már 19 százalékos, vagyis majdnem háromszoros. A kutatási adatok szerint míg korábban elsősorban a munkanélküliség volt a fő probléma, mára az inaktivitásra való áttérés vált meghatározó jelissé. Ez azt jelenti, hogy egyre többen nem is keresnek aktívan munkát, ami permanens kizáródást jelent a munkaerőpiacról és hosszú távú társadalmi kirekesztettséghez vezethet (Bördös és Koltai, 2024).

- **A pályaorientáció szerepe a helyi fejlesztésben**

A hatékony pályaorientáció kulcsszerepet játszik a helyi fejlesztésben és a fiatalok megtartásában. A jelenlegi pályaorientációs rendszer azonban súlyos hiányosságokkal küzd: a szolgáltatások minősége változó, sok esetben elavult információkra épülnek, és nem követik a munkaerőpiac gyors változásait. A szakemberek száma elégtelen, a területi egyenlőtlenségek jelentősek, és hiányzik az egységes, jól

működő rendszer. A szülői és családi befolyás túlsúlya mellett a szakmai tanácsadás szerepe minimális marad. A pályorientáció fejlesztése nemcsak egyéni szinten segíti a fiatalokat a tudatos pályaválasztásban, hanem térségi szinten is hozzájárul a munkaerő-piaci szereplők igényeinek és a képzési kínálatnak az összehangolásához, ezáltal csökkentve a skills mismatch jelenségét és erősítve a helyi gazdaság versenyképességét.

2.2 A kutatás célkitűzései

- **Fő cél:** A fiatalok pályaválasztási döntéseit befolyásoló tényezők feltárása
- **Részcélok:**
 - Általános és középiskolás diákok pályaválasztási nehézségeinek azonosítása
 - Szakemberek tapasztalatainak és véleményének megismerése
 - Hatékony pályorientációs szolgáltatások hiányosságainak feltárása

2.3 Kutatási kérdések

1. Milyen tényezők befolyásolják leginkább a fiatalok pályaválasztását?
2. Mely területeken tapasztalhatók a legnagyobb hiányosságok a pályorientációban?
3. Hogyan lehet hatékonyabbá tenni a pályorientációs szolgáltatásokat?

3. MÓDSZERTAN

3.1 Kutatási megközelítés

- Kvantitatív kutatás kérdőíves módszerrel
- Háromféle célcsoport vizsgálata

A kutatás kvantitatív, kérdőíves módszerrel zajlott, és három célcsoport vizsgálatára terjedt ki: általános iskolás tanulókra (felső tagozatos, 6–8. évfolyam), középiskolásokra (9–13. évfolyam), valamint a pályorientációban érintett szakemberekre (pedagógusokra, pályaválasztási tanácsadókra, ifjúságsegítőkre, pszichológusokra stb.). A célcsoportok kiválasztását az indokolta, hogy a pályaválasztási döntések szempontjából a tanulók eltérő életkori szakaszban állnak a döntéshozatal előtt, míg a szakemberek rendszer- és intézményi szintű rálátással, valamint tapasztalati tudással rendelkeznek a fiatalok tájékozottságáról, motivációjáról és a támogatási lehetőségek gyakorlati működéséről.

Mindhárom célcsoport számára külön kérdőívet dolgoztunk ki, amelyek tematikusan illeszkedtek az adott korosztályhoz vagy szakmai szerephez. A kérdőívek tartalmaztak zárt és skálás kérdéseket, néhány esetben nyitott válaszlehetőséggel is kiegészítve. A diákok számára összeállított kérdőívek főbb témakörői a következők voltak: érdeklődési körök és képességek; pályaválasztással kapcsolatos tájékozottság és nehézségek; információforrások és támogatási igények; jövőkép, mobilitási attitűdök,

duális képzéshez való viszonyulás; karriercélok és elvárások. A szakembereknek szóló kérdőív elsősorban a pályaorientációs szolgáltatások működésére, elérhetőségére, valamint a fiatalok körében tapasztalt tipikus problémákra és fejlesztési lehetőségekre fókuszált.

3.2 Minta és adatgyűjtés, elemzés

Az adatfelvétel 2025 májusának elején kezdődött (2025. 05. 15.), online kérdőíves formában, a Microsoft Forms felületén keresztül. A kérdőíveket olyan diákok és szakemberek töltötték ki, akik korábban részt vettek a projekt keretében megtartott workshopokon, konferenciákon és egyéb rendezvényeken, illetve akikhez a projektpartneri hálózat korábbi tevékenységei révén már eljutottunk.

A mintában szereplők száma célcsoportonként a következőképpen alakult:

- Általános iskolások (6-8. osztály): 115 fő
- Középiskolások (9-12. osztály): 104 fő
- Szakemberek (pedagógusok, tanácsadók): 64 fő

Az adatok feldolgozása és elemzése az SPSS szoftver segítségével történt. A statisztikai feldolgozás során gyakorisági elemzést, leíró statisztikát (átlag), valamint kereszt-táblákat és csoportonkénti bontásokat alkalmaztunk az egyes kérdőívek válaszainak mélyebb megértéséhez. A kvalitatív jellegű, nyitott kérdésekre adott válaszokat tematikus kategorizálással, tartalomelemzéssel értelmeztük. Az eredmények fejezetben a legfontosabb mintázatokot, életkori és iskolatípus szerinti különbségeket, valamint célcsoportonkénti eltéréseket részletesen bemutatjuk.

4. EREDMÉNYEK

4.1 Általános iskolások körében végzett kutatás eredményei

4.1.1 Demográfiai jellemzők

- Életkor, nem, lakóhely megoszlása
- Családi háttér (szülők iskolai végzettsége, foglalkoztatottsága)

Általános iskolás kitöltőink több mint fele (59,1%) hatodik évfolyamos tanuló, 31,3%-uk hetedikes, és mindössze 9,6%-uk jár nyolcadik osztályba. A válaszadók között a lányok voltak többségben 56,5%-os aránnyal.

Lakóhely szerint a diákok közel kétharmada (64,3%) városi környezetben él, mindössze 5,2%-uk lakik a megyeszékhelyen, Nyíregyházán, látható tehát, hogy a minta döntően kisebb városokból vagy vidéki településekről származó tanulókat tartalmaz.

A válaszadó tanulók családi háttere több szempontból is árnyalja a pályaorientációs helyzetüket. A szülők iskolai végzettségi adatai szerint a legtöbb diák (66,1%) olyan családból származik, ahol egyik

szülő sem rendelkezik felsőfokú végzettséggel. A tanulók 22,6%-ának egyik, míg mindössze 11,3%-ának mindkét szülője diplomás. A leggyakoribb iskolai végzettség a szülők körében az érettségi: az édesanyák 34,8%-a, míg az édesapák 31,3%-a rendelkezik ezzel a végzettséggel, ám az apák esetében viszonylag magas azok aránya is (13,9%), akik legfeljebb általános iskolai tanulmányokat végeztek, míg ez az arány az anyák körében 8,7%.

A szülők munkaerőpiaci státusza szintén fontos tényező a családi háttér megértésében. Az édesanyák túlnyomó többsége (74,8%) alkalmazottként dolgozik, 7,8%-uk vállalkozóként tevékenykedik, míg 8,7%-uk munkanélküli. További 7,8% jelenleg nem dolgozik, például családi okok miatt. Az édesapák körében némileg eltérő arányok figyelhetők meg: 60,9% alkalmazott, az anyákhoz képest magas (29,6%) a vállalkozók aránya, míg a munkanélküliek és a nem dolgozók aránya egyaránt 1,7%. Ugyanakkor a tanulók 6,1%-a nem ismerte édesapja munkaerőpiaci státuszát.

4.1.2 Érdeklődési területek és képességek

- Tantárgyi preferenciák
- Kedvelt tevékenységek
- Tanórán kívüli aktivitás

Megkérdezett diákjaink közel harmada (32,2%) a humán tantárgyakat kedveli leginkább, majd' negyedüket (24,3%) a művészeti tárgyak, például a rajz vagy az ének érdekli, a reál tárgycsoportba tartozó tanórákat 21,7% preferálja. Valamivel kevesebben, a gyerekek 14,8%-a érdeklődik a természettudományos ismeretek iránt, s bár ügyesnek tartják magukat a mozgásos tevékenységekben, csak 4,3%-uknak kedvenc órája a testnevelés.

Ahogy az imént említettük, válaszadóink a mozgásos tevékenységek területén érzik magukat a legbiztosabbnak: több mint felük (51,8%) jelölte meg ezt erősségként. A kreativitást igénylő feladatokat, mint a rajzolás, zenélés vagy videókészítés szintén népszerű kategóriának bizonyult, a tanulók 40%-a tartja ügyesnek magát ilyen területen. Jelentősen alacsonyabb azonban a kognitív és társas készségekben magukat jónak tartók aránya. A problémamegoldó képességek terén mindössze 23,9% érzi magát ügyesnek, a gyakorlati készségek közül a kézügyességet a diákok 21,1%-a, míg a digitális kompetenciákat 19,6%-a említette erősségként. A társas helyzetek kezelése még alacsonyabb önértékeléssel párosul: a csoportmunkában való jártasságot 20,5%, a kommunikációs készségeket pedig csak 17% tartja saját erősségének. A diákok számára legkevésbé otthonos területnek a szervezés és tervezés bizonyult, amelyet a válaszadók mindössze 15,2%-a jelölt meg.

Az általános iskolás diákok közel egyharmada (31,3%) nem vesz részt semmilyen órán kívüli tevékenységben, legyen szó szakkörrel, sportfoglalkozásról, művészeti programról, diákönkormányzati munkáról vagy éppen önkéntes szerepvállalásról. A részvétel hiánya ugyanakkor nem csupán egyéni döntés vagy érdeklődés kérdése, hiszen az adatok alapján egyértelmű (szignifikáns) összefüggés mutatkozik a tanulók aktivitása és a szülők iskolai végzettsége között. Különösen szembetűnő, hogy azok a gyerekek, akiknek az édesanyja vagy édesapja legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezik, jelentősen nagyobb arányban maradnak ki ezekből a lehetőségekből, mint azok, akiknek a szülei érettségivel vagy diplomával bírnak. A magasabb iskolai végzettségű szülők gyermekei tehát nagyobb valószínűséggel kapcsolódnak be olyan programokba, amelyek hozzájárulnak a szociális

készségek fejlődéséhez, a közösségi élmények gazdagításához, és nem utolsósorban a pályaválasztási tudatosság megalapozásához is.

4.1.3 Pályaválasztási tájékozottság és nehézségek

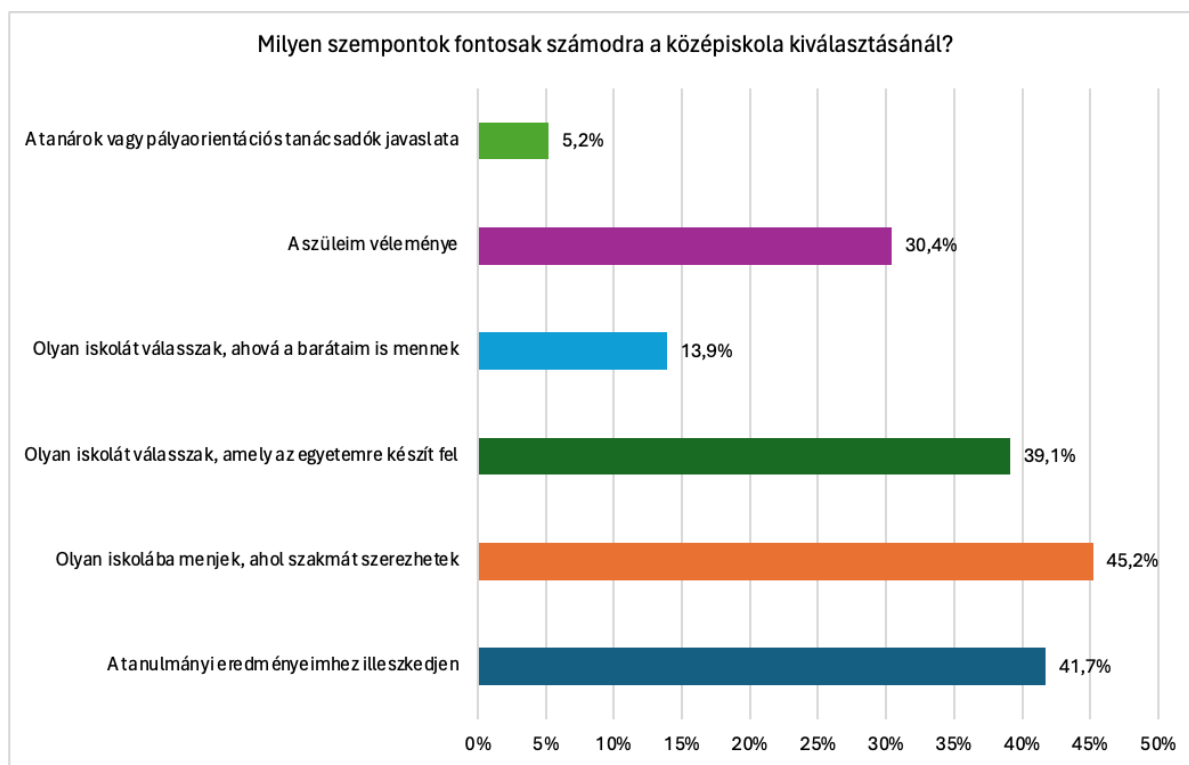
- Középiskolai és pályaválasztási tervek megléte
- Pályaválasztási szempontok fontossága
- Információforrások használata
- Mobilitási hajlandóság

A megkérdezett diákok túlnyomó többsége (86,9%) már foglalkozott a középiskola-választás kérdésével, közülük 36,5%-nak konkrét elképzelése is van a jövőjét illetően. Ez az arány értelemszerűen osztályonként jelentős különbségeket mutat: a nyolcadikos tanulók – tekintettel arra, hogy az adatfelvétel májusban zajlott – már mindannyian tisztában vannak azzal, hol folytatják tanulmányaikat. A hetedikeseik körében ez az arány 38,9%, míg a hatodikosok csupán negyedénél beszélhetünk határozott elképzelésről. Azok a tanulók, akik még egyáltalán nem foglalkoztak az iskolaválasztás kérdésével (összesen 13%), szinte kizárólag hatodikosok közül kerülnek ki – az évfolyam 20,6%-a még nem tart ezen a gondolkodási szinten.

Talán meglepő eredmény, hogy az általános iskolások közel egyharmada (31,3%) már rendelkezik konkrét elképzeléssel arról, milyen szakmát szeretne választani, s arányuk az évfolyamok előrehaladtával nő. Mindössze 8,7% mondta azt, hogy egyáltalán nincs elképzelése a jövőjéről, ugyanakkor a válaszadók jelentős része, 60%-a bizonytalan, azaz nem tudta határozottan megnevezni, milyen irányban szeretne továbbtanulni. Ez az arány különösen fontos, hiszen a pályaorientációs támogatás szükségességét erősíti.

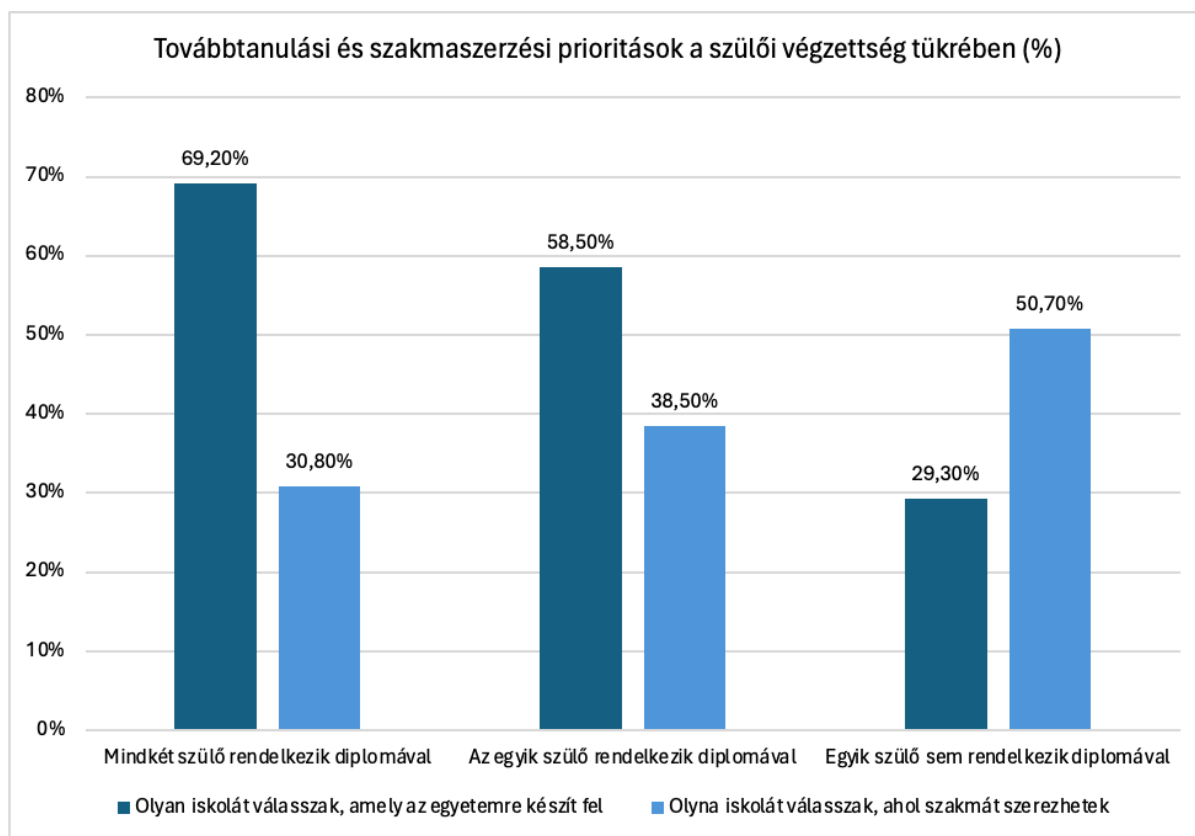
A középiskola-választással kapcsolatos céljaik között a legtöbben a szakmaszerzést emelték ki (45,2%), ezt követi a tanulmányi eredményekhez való illeszkedés (41,7%), valamint az egyetemi felkészítés szempontja (39,1%).

A tanárok és pályaorientációs szakemberek tanácsai, javaslati kevésbé befolyásolják a tanulók pályaválasztási döntéseit: mindössze 5,2%-uk említette őket, a nyolcadikosok körében pedig senki sem tartotta tanácsaikat pályaválasztását befolyásoló tényezőkné. Ezzel szemben a szülők és testvérek véleménye sokkal meghatározóbb: a diákok 30,7%-ánál számítanak ezek döntésük során. A szülői vélemény befolyásoló szerepe szintén eltéréseket mutat a képzettség mentén (diplomás szülők: 38,5%, vegyes: 34,6%, nem diplomás: 28%), ám ezek az arányok csupán a konkrét mintára vonatkozó megfigyelések. A barátokhoz való ragaszkodás 13,9%-nál jelenik meg, mint befolyásoló tényező, ám ez elsősorban az alsóbb évfolyamokra jellemző, akik még nem állnak a közvetlen választás előtt.

1. Milyen szempontok fontosak számodra a középiskola kiválasztásánál? (%)

Az adatok alapján tendenciaszerű összefüggések rajzolódnak ki a szülők iskolai végzettsége és a gyerekek prioritásai között, azonban fontos hangsúlyozni, hogy a kutatás nem reprezentatív jellege miatt ezekből általános következtetések nem vonhatók le. A mintában megfigyelhető, hogy az egyetemi felkészítés fontossága összefügg a szülők képzettségével: ahol mindkét szülő diplomás, ez 69,2% számára fontos szempont, míg a vegyes képzettségű családokban 53,8%-nak, a nem diplomás szülők gyermekeinél pedig 29,3%-nak. A szakmaszerzés prioritása ezzel ellentétes mintázatot mutat: a nem diplomás szülők gyermekeinek 50,7%-a jelölte meg ezt fontosnak, a vegyes képzettségű családokban 38,5%, míg a mindkét szülő által diplomás családokban 30,8%.

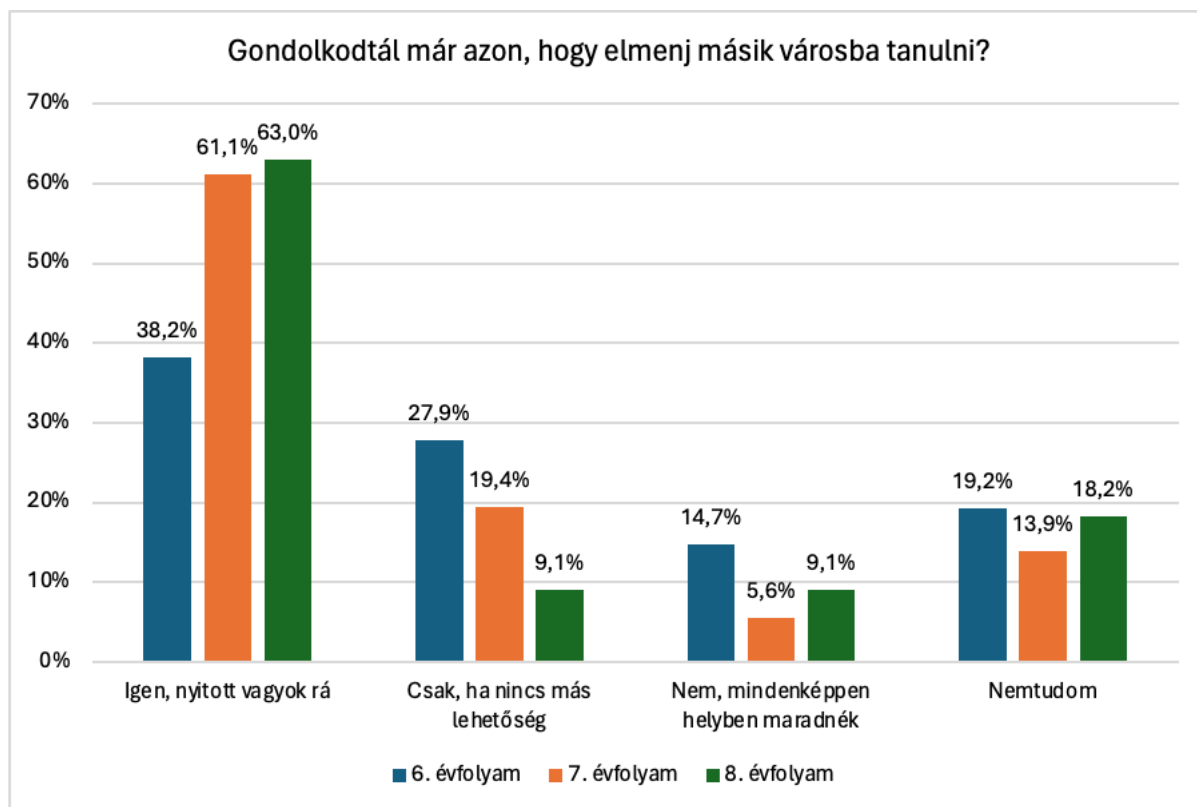
2. Továbbtanulási és szakmaszerzési prioritások a szülői végzettség tükrében (%)

A továbbtanulással kapcsolatos nehézségekre vonatkozó állításokat a tanulók többsége nem érezte magára vonatkozóknak. Leginkább a *„nem tudom, mi érdekel igazán”* és az *„úgy érzem, nem ismerem a lehetőségeimet”* válaszlehetőségeket tartották relevánsnak, ám ezek is csupán 2,37 és 2,36 pontot értek el az ötfokú skálán. Az eredmények azt mutatják, hogy minél magasabb évfolyamra jár egy tanuló, annál kevésbé jellemző rá ez a bizonytalanság: az önismeret és tájékozottság fokozatosan növekszik az előrehaladással. A legkevésbé meghatározó nehézséget a családi nyomásgyakorlás jelenti (1,71 pont), ugyanakkor éppen a nyolcadikos tanulók körében kapta ez a tényező a legmagasabb értéket (2,27 pont), talán épp azért, mert a döntés közeledtével ez a nyomás egyre inkább érzékelhetővé válik. Emellett néhány tanuló tanulási nehézségeket vagy önbizalomhiányt is megnevezett olyan tényezőként, amely akadályozhatja a továbbtanulás sikerességét.

A megkérdezett diákok számára a legfontosabb pályaválasztási tájékozdási forrást a szülők és más családtagok, például testvérek jelentik: a tanulók 79,1%-a jelezte, hogy tőlük szerez információt a továbbtanulással kapcsolatban. Ezt követi az internet, amelyet a válaszadók 55,7%-a jelölt meg információforrásként. Bár ez utóbbi is jelentős arány, a két forrás között így is markáns különbség figyelhető meg. A szülők meghatározó szerepét tovább erősíti, hogy a diákok 14,8%-a kizárólag tőlük tájékozódik, míg a többi forrás (beleértve az internetet is) csak elenyésző arányban (például az internet esetében 3,5%) jelenik meg önálló, kizárólagos csatornaként. A tanulók 30,4%-a jelölte meg tanárait, 28,7%-uk barátait, 27,8%-uk a nyílt napokat, míg 18,3%-uk a pályaeorientációs tanácsadást, mint általuk használt tájékozdási csatornát a pályaválasztással kapcsolatban. A nyolcadikosok körében magasabb a nyílt napokon és pályaeorientációs tanácsadáson részt vettek aránya (54,5% és 27,3%).

A megkérdezett általános iskolások körében vizsgáltuk a térbeli mobilitással, illetve a külföldi tanulás lehetőségével kapcsolatos attitűdöket is. Az adatok azt mutatják, hogy a tanulók közel fele (47,8%) nyitott arra, hogy másik városban folytassa tanulmányait, további 23,5%-uk pedig abban az esetben fontolná meg ezt a lehetőséget, ha a jelenlegi lakóhelyén nem lenne megfelelő továbbtanulási lehetőség. Figyelemre méltó, hogy a bizonytalanok aránya magasabb, mint azoké, akik egyértelműen helyben kívánják folytatni tanulmányaikat. A város–vidék tengely mentén nem figyelhető meg szignifikáns eltérés: mindkét kategóriába közel azonos arányban tartoznak a válaszadók, ami arra utalhat, hogy a mobilitással kapcsolatos attitűdök kevésbé függnek lakóhelytől.

Az évfolyamonkénti bontás alapján viszont világosan kirajzolódik egy életkori tendencia: a nyitottság aránya az életkor előrehaladtával nő. Míg a hatodikosok 38,2%-a lenne hajlandó másik városba költözni tanulmányai érdekében, ez az arány a hetedik évfolyamon 61,1%, a nyolcadikosok körében pedig 63,6%. Ezzel párhuzamosan azok aránya, akik csak végső esetben – helyi lehetőségek hiányában – választanának másik várost, szintén csökken (6. évfolyam: 27,9%; 7. évfolyam: 19,4%; 8. évfolyam: 9,1%). A „mindenképp helyben maradna” választ adók aránya viszonylag alacsony, és nem mutat világos trendet az évfolyamok mentén (6. évfolyam: 14,7%; 7. évfolyam: 5,6%; 8. évfolyam: 9,1%).

3. Tanulási célú mobilitási hajlandóság 6., 7. és 8. évfolyamosok körében (%)

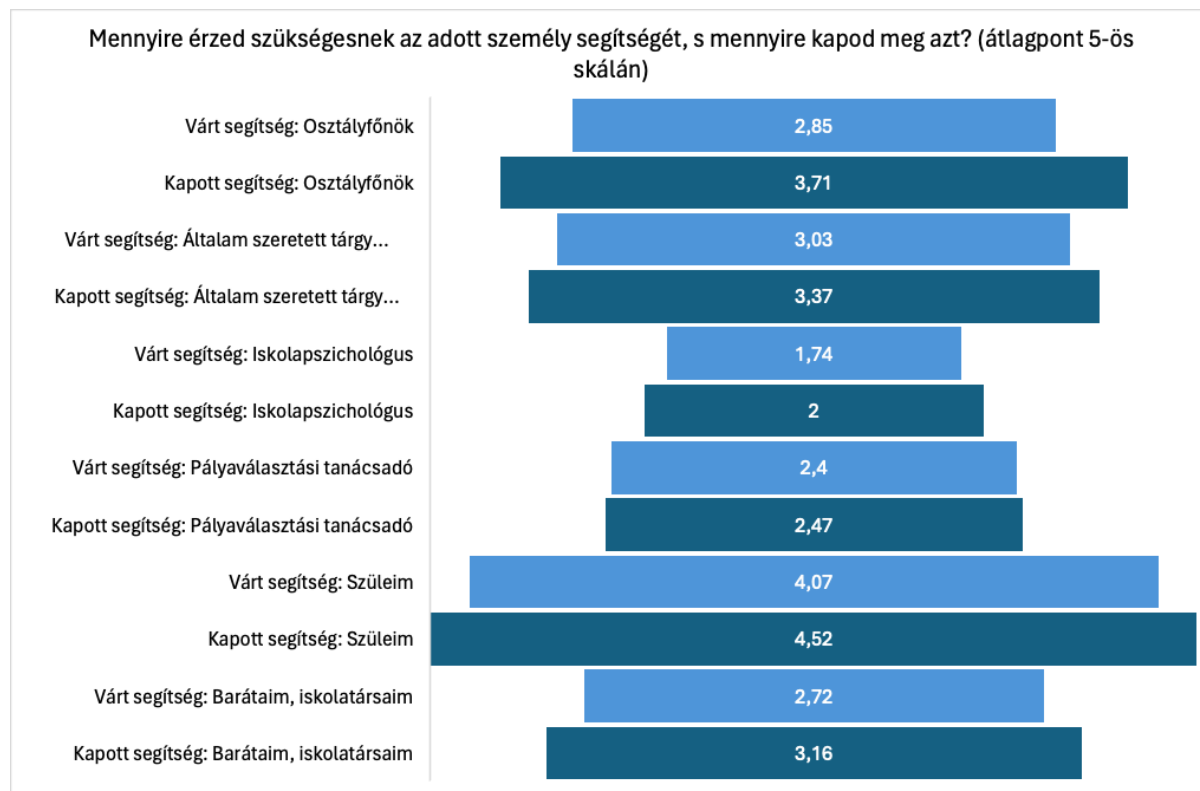
A külföldi tanulás kérdése már differenciáltabb attitűdöket mutat. A diákok legnagyobb csoportja (28,7%) nem szeretne külföldön tanulni. A maradék tanulók nagyjából egyenlő arányban oszlanak meg a különböző típusú nyitottság szerint: 20% bárhová szívesen menne, 16,5% csak bizonyos országokba, míg további 16,5% kizárólag rövidebb időre, biztos hazatérési szándékkal vállalna külföldi tanulmányokat. Életkori bontásban a hatodikosok körében különösen magas (41,2%) azok aránya, akik egyáltalán nem terveznek külföldi tanulmányokat. A hetedik évfolyamosok válaszai kiegyensúlyozottan

oszlának meg a különböző válaszkategóriák között (pl. 22,2% nyitott bármely országra, 27,8% csak bizonyos országokat részesítene előnyben, 22,2% pedig rövidebb időt vállalna külföldön). A nyolcadikosok körében viszont nő az elkötelezett nyitottság: 45,5%-uk szívesen tanulna bárhol külföldön, míg 9,1% csak bizonyos országokat tart elfogadhatónak, és 18,2% csak rövidebb időre vállalkozna ilyen típusú tapasztalatszerzésre.

4.1.4 Támogatási igények

- Segítségre szoruló területek
- Kapcsolattartás szakemberekkel
- Jövőbeli célok és törekvések

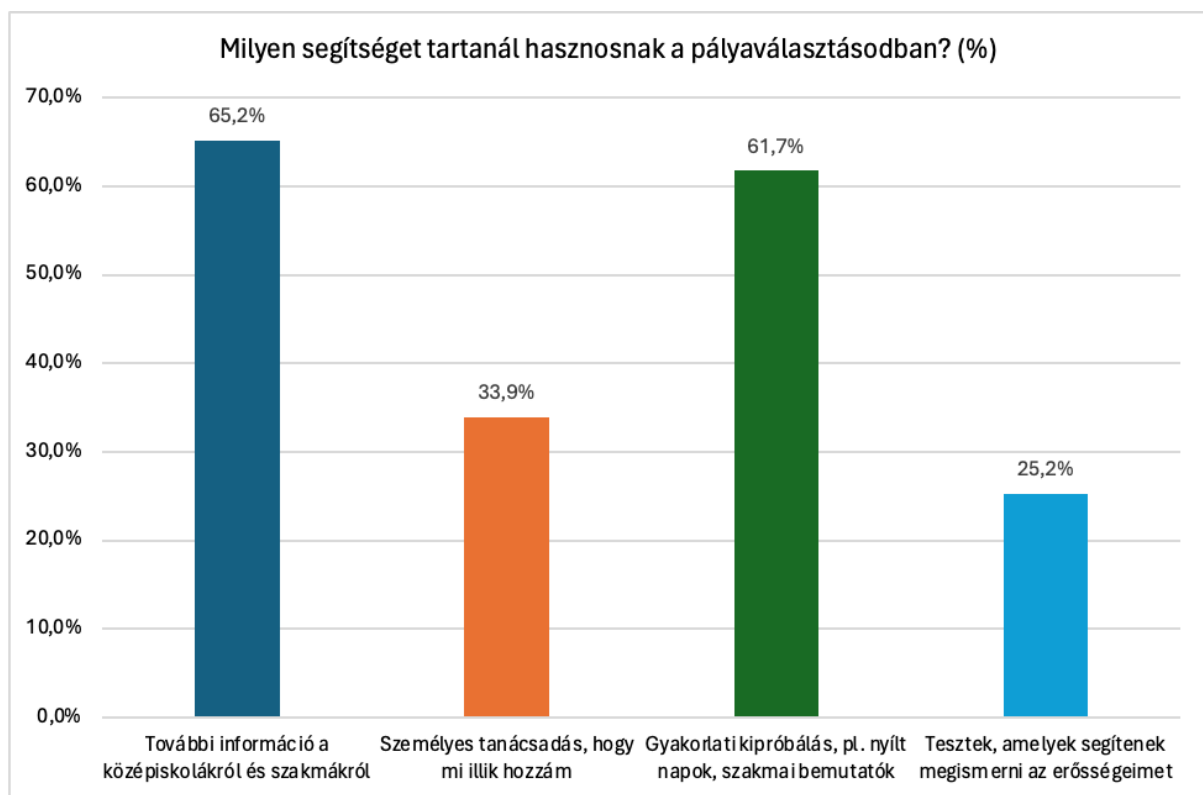
A válaszokból kirajzolódik, hogy a diákok leginkább a családi támogatást és iránymutatást tartják fontosnak iskolaválasztási kérdésekben. Az ötfokú skálán a szülői segítség szükségességét 4,07 pontra értékelték, míg az osztályfőnök szerepe 2,85, a kedvelt tantárgy szaktanáráé pedig 3,03 pontot kapott. A különböző segítő szakemberek, mint az iskolapszichológus (1,74 pont) és a pályaválasztási tanácsadó (2,4 pont) jelentőségét a tanulók jóval alacsonyabbra becsülik. A ténylegesen kapott segítség is leginkább a szülőktől (4,52 pont) és az osztályfőnöktől (3,71 pont) származik, míg az iskolapszichológus (2 pont) és a pályaválasztási tanácsadó (2,47 pont) szerepe továbbra is csekély marad ebben a folyamatban. E tendencia mögött részben a segítő szakemberek alacsony száma és ebből fakadó túlterheltsége is állhat, amely korlátozza az elérhetőségüket és hatékonyságukat.

4. Szükséges/várt és megkapott segítség az általános iskolások körében (átlagpont, 5-ös skála)

Az általános iskolás diákok közel kétharmada (64,3%) vett már részt pályaeorientációs foglalkozáson valamilyen formában. Közülük azonban több mint egyharmad (35,1%) nem tartotta hasznosnak ezeket az alkalmakat. Azok körében, akik még nem vettek részt ilyen programban, kifejezetten magas az érdeklődés: 80,5%-uk nyitott lenne arra, hogy bekapcsolódjon valamilyen pályaválasztási tanácsadásba vagy foglalkozásba. A tanulói visszajelzések alapján kirajzolódik egy életkori tendencia is: minél magasabb évfolyamba jár egy diák, annál nagyobb eséllyel értékeli pozitívan a korábban tapasztalt pályaeorientációs tevékenységeket.

A diákokat arról is megkérdeztük, hogy milyen típusú segítséget tartanának hasznosnak pályaválasztásuk során. A válaszok alapján szembetűnő, hogy a legtöbben további információt szeretnének kapni a középiskolákról és szakmákról: a tanulók 65,2%-a jelölte meg ezt a lehetőséget hasznos segítségként. Különösen érdekes, hogy ez a válaszlehetőség volt az, amelyet a legnagyobb arányban (20,9%) kizárólagosan választottak, azaz sokan csak ezt jelölték be. Ennek oka lehet, hogy a pályaválasztási folyamat első lépése, az információszerzés már önmagában is kihívást jelent sok tanuló számára. A tanulók egy jelentős része az empirikus tapasztalatszerzést, például nyílt napokon, szakmai bemutatókon való részvételt is hasznosnak tartaná: 61,7%-uk szerint az ilyen alkalmak segítenék őket a döntésben. 17,4% kifejezetten ezt az egy formát tartotta szükségesnek, ami arra enged következtetni, hogy közel minden ötödik tanuló számára ez a legfontosabb támogatási forma. Ugyanakkor az ilyen jellegű segítség iránti igény a nyolcadikosok körében már jóval alacsonyabb: körülbelül harmaduk tartaná hasznosnak. A személyes tanácsadást a diákok 33,9%-a, míg az erősségeik feltárását segítő teszteket 25,2%-uk jelölte meg hasznos lehetőségként.

5. Milyen segítséget tartanál hasznosnak pályaválasztásodban? (%)

4.2 Középiskolások körében végzett kutatás eredményei

4.2.1 Demográfiai és iskolai háttér

- Iskolatípus szerinti megoszlás
- Családi támogatottság mértéke

Középiskolás kitöltőink 40,4%-a jár gimnáziumba, 21,2%-a szakgimnáziumba, 15,4%-a technikumba, 13,5%-a szakiskolába, 9,6% szakképző intézmény diákja. Az iskolaválasztás indokai között a családi javaslat bizonyult a legmeghatározóbb tényezőnek: a tanulók közel kétharmada (64%) ennek hatására döntött jelenlegi iskolatípusa mellett, s különösen a gimnáziumi, szakgimnáziumi és technikumi képzésben részt vevők körében volt jelentősége a szülői szónak (70% körüli érték mindhárom kategóriában). Az általános iskolai tanárok véleménye főként a gimnazisták körében játszott szerepet, a tanulók 38,1%-ának iskolaválasztásában befolyásoló volt tényező. A kortársak, barátok szerepe összességében kis súllyal (32,2%) jelent meg, de a szakiskolai és szakképzős tanulók körében nagyobb hatással voltak a döntésre (40–50%). A pályaválasztási szakember javaslata csupán a válaszadók 12,6%-ának döntésére volt hatással. Alapvetően - s nem meglepő módon - kirajzolódott a mintában, hogy az egyetemi továbbtanulást megcélzók a gimnáziumot preferálják (tehát iskolatípusonként kiemelkedik a kategória), azonban alig több, mint a gimnazista tanulók felének (55,6%) iskolaválasztásánál merült fel ez szempontként. Azok között, akik tudták, milyen szakmával szeretnének foglalkozni felnőttként, szintén nem meglepő módon a szakmai oktatást kínáló intézménytípusok (szakgimnázium, technikum, szakiskola) tanulói vannak többségben.

36,5%-uk kilencedik, harmaduk (33,7%) tizedik, 12,5%-uk tizenegyedik, 13,5%-uk tizenkettedik és 3,8%-uk tizenharmadik évfolyamos tanuló - az átlagéletkor 16,8 év. Lakóhelyét tekintve 26% a vármegyeszékhelyen él, 32,7% kisebb városok lakója, legnagyobb arányban (41,3%) pedig a községekben élők szerepelnek mintánkban.

Ahogy már említettük, a szülők iskolai végzettsége fontos háttértényező: az adatok alapján a diákok jelentős többsége (80,8%-uk) olyan családi környezetből érkezik, ahol egyik szülő sem szerzett felsőfokú végzettséget. A válaszadók mindössze 11,5%-ának rendelkezik diplomával mindkét felmenője, további 7,7%-nak pedig csak az egyik. A leggyakrabban előforduló végzettségi szint mind az édesanyák, mind az édesapák körében az érettségi (mindkét csoport közel egyharmada (28,8%) rendelkezik ezzel).

A szülők foglalkoztatottsága alapján elmondható, hogy az édesapák körében magasabb az aktív dolgozók aránya, mint az édesanyák esetében: az apák kétharmada (61,5%) alkalmazottként dolgozik, míg az anyák körében ez az arány 50%. Érdekes ugyanakkor, hogy a vállalkozó édesanyák aránya (20,2%) meghaladja a vállalkozó édesapákét (14,4%), ami – bár a minta nem reprezentatív – figyelemre méltó különbség. Az inaktivitás (munkanélküliség, nyugdíj, GYES, stb.) az anyák körében gyakoribb, összesen 25%-os aránnyal (13,5% munkanélküli, 11,5% otthon van), míg az apák esetében ez 16,4% (10,6% munkanélküli, 5,8% otthon van).

A válaszadók többsége számíthat családi támogatásra a továbbtanulás során: 34,6%-uk teljes mértékben, további 39,4%-uk részben kapna anyagi segítséget lakhatási vagy megélhetési költségeik fedezésére, azonban a megkérdezettjeink 26%-át nem tudja, vagy nem akarja támogatni családját a továbbtanulásban – közülük 13,5% anyagi okok miatt kerül ebbe a helyzetbe, míg 12,5% esetében a szándék hiányzik, noha a lehetőség adott lenne.

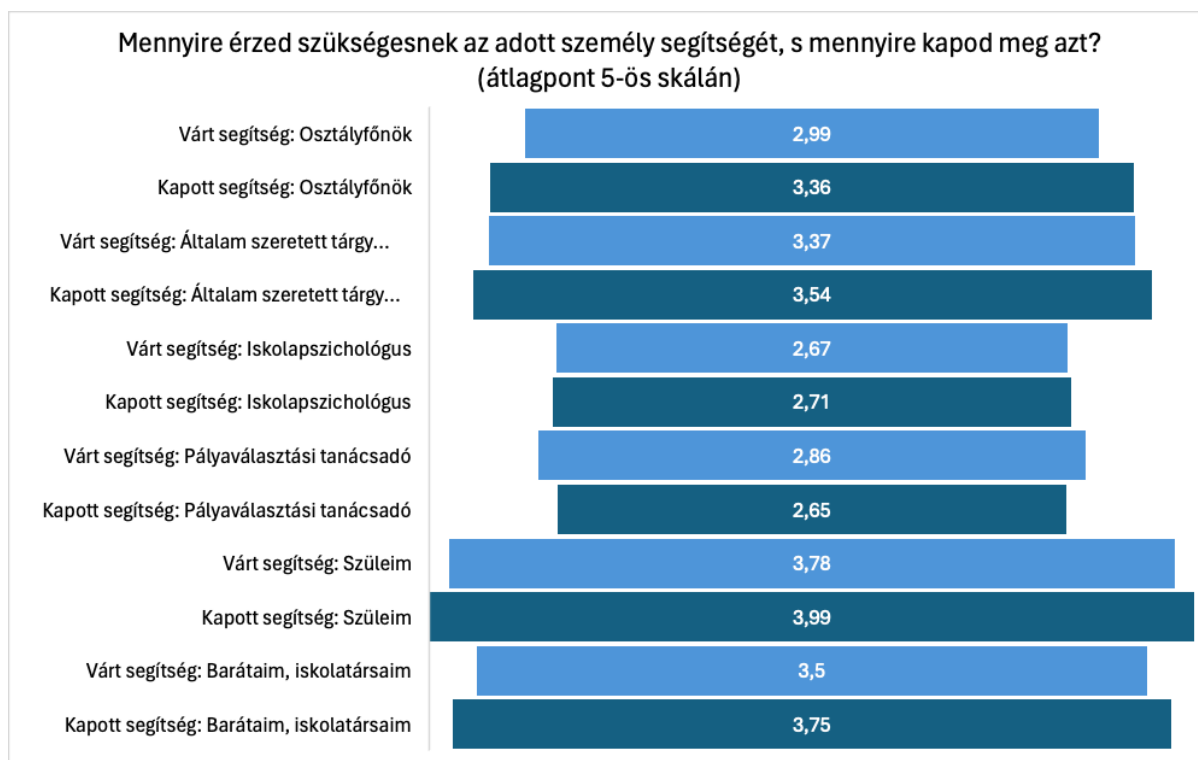
4.2.2 Pályaválasztási döntések jellemzői

- Döntési folyamat állapota
- Befolyásoló tényezők súlya
- Pályaválasztási nehézségek

Középiskolás válaszadóink fele már konkrét továbbtanulási elképzeléssel rendelkezik - ez az arány a 9., 10. és 11. évfolyamon néhány százalékponttal alacsonyabb (47,4%, 42,9% és 46,2%), de a végzős évfolyamokon, a tizenkettedikesek (71,4%) és tizenharmadikosok (75%) körében sem teljes a határozottság, noha ők már a pályaválasztás kapujában állnak. További 39,4% még nem hozott döntést, de már foglalkozott a kérdéssel. Csúpn 10,6% nyilatkozott úgy, hogy még egyáltalán nem gondolkodott a kérdéskörön.

Az eredmények azt mutatják, hogy a tanulók a külső körülményeket érzik leginkább a továbbtanulás akadályainak: a legmagasabb átlagértékeket az „anyagi források hiánya” (3,08 pont) és „az engem érdeklő szakmában korlátozott helyi elhelyezkedési lehetőségek” (3,07 pont) kapták az ötfokú skálán. A családi nyomásgyakorlásból fakadó nehézségek (2,99 pont) a korábbi évekhez képest hangsúlyosabban jelennek meg a tanulók megélésében, úgy, ahogy az önismereti bizonytalanság is: a középiskolások körében a korábbi általános iskolai adatokhoz képest valamivel magasabb értékeket tapasztaltunk, a „nem tudom, hogy miben vagyok jó” állítást 2,90-es átlagpontra, a „nem tudom, mi érdekel igazán” állítás 2,84 pontra, az „úgy érzem, nem ismerem a lehetőségeimet” állítást 2,94 pontra értékelték a gyerekek.

A tanulók elsősorban a család támogatását tartják meghatározónak a pályaválasztási döntésekben: a szülői segítséget 3,78 pontra értékelték abból a szempontból, hogy mennyire van rá szükségük, míg a ténylegesen megkapott támogatást még ennél is magasabbra, 3,99 pontra. Hasonlóan fontosnak érzékelik a barátaik szerepét is, akiknek segítségét 3,5-re értékelték, és a tényleges támogatást 3,75-re. A szaktanárok is viszonylag fontos segítőként jelennek meg: a tőlük várt segítség 3,37 pontot, az általuk ténylegesen nyújtott támogatás pedig 3,54 pontot kapott. Az osztályfőnököknél kisebb az elvárás (2,99), de a gyakorlatban nyújtott segítségük (3,36) felül is múlja azt. Ezzel szemben az iskolai segítő szakemberek, mint az iskolapszichológus (szükségesség: 2,67; tényleges segítség: 2,71) vagy a pályaválasztási tanácsadó (2,86 vs. 2,65) kevésbé számítanak releváns szereplőnek a diákok szemében. Az adatokból kirajzolódik, hogy az iskolai intézményrendszer a közvetlen, tanári mentorkapcsolatokon kívül továbbra is mérsékelt szerepet vállal a pályaválasztási folyamat támogatásában, a diákok a családra és a szoros társas kapcsolataikra támaszkodnak leginkább.

6. Szükséges/várt és megkapott segítség az középiskolások körében (átlagpont, 5-ös skála)

Mintánkban az egyéni pályaválasztási tanácsadás hangsúlyosabban jelenik meg, a diákok 58,7%-a vett már részt ilyen formájú pályaeorientációban, míg csoportos foglalkozáson ennél kevesebb, 42,3%-uk - érdemes azonban megemlíteni, hogy az életkor előrehaladásával (évfolyamonként) egyáltalán nem nőtt a pályaeorientációban résztvevők aránya. E hagyományos módszereket egyébként kevésbé igénylik a diákok, a tapasztalati, gyakorlati segítséget sokkal fontosabbnak tartják döntésük meghozatalában: az egyéni beszélgetést 26%, a csoportos tanácsadást 17,3% jelölte, ezzel szemben a vállalkozóknál végzett gyakorlatot 38,5%, a szakmabeliekkel való beszélgetést 40,4% tartaná hasznosnak. Hasonló arányban látják döntésüket támogató tényezőként a nyílt napokat (35,6%), ennél valamivel kevesebben (20,2%) a pályaválasztási börszék (például Educatio Expo). Ahogy az általános iskolások válaszainál kiemeltük, továbbra is magas az alapvető információt igénylők száma (a válaszadók harmada), habár lényegesen kevesebben jelölték ezt a válaszlehetőséget, mint az általános iskolások között. Azok körében, akik már részt vettek valamely pályaeorientációs tevékenységben, a megélt hasznosságot is értékeltettük. Az adatok azt mutatják, hogy a személyes élményeken és konkrét információkon alapuló formák bizonyultak a leghasznosabbnak: a szakemberekkel való beszélgetés (átlag: 3,8), az online információs források (3,79) és a nyílt napok, bemutatók (3,7) vezetnek a sort. Az egyéni tanácsadást 3,4 pontra, a csoportos foglalkozásokat 3,21 pontra értékelték, míg a vállalkozóknál végzett gyakorlat – amely egyébként az egyik leginkább igényelt támogatási forma volt a tanulók körében (38,5%) – viszonylag alacsony, 3,13 pontos átlagot kapott. A továbbtanulási börszék, bár kevésbé népszerűek (mindössze 20,2% jelölte meg őket), a résztvevők körében 3,33 pontos átlaggal közepesen hasznosnak bizonyultak.

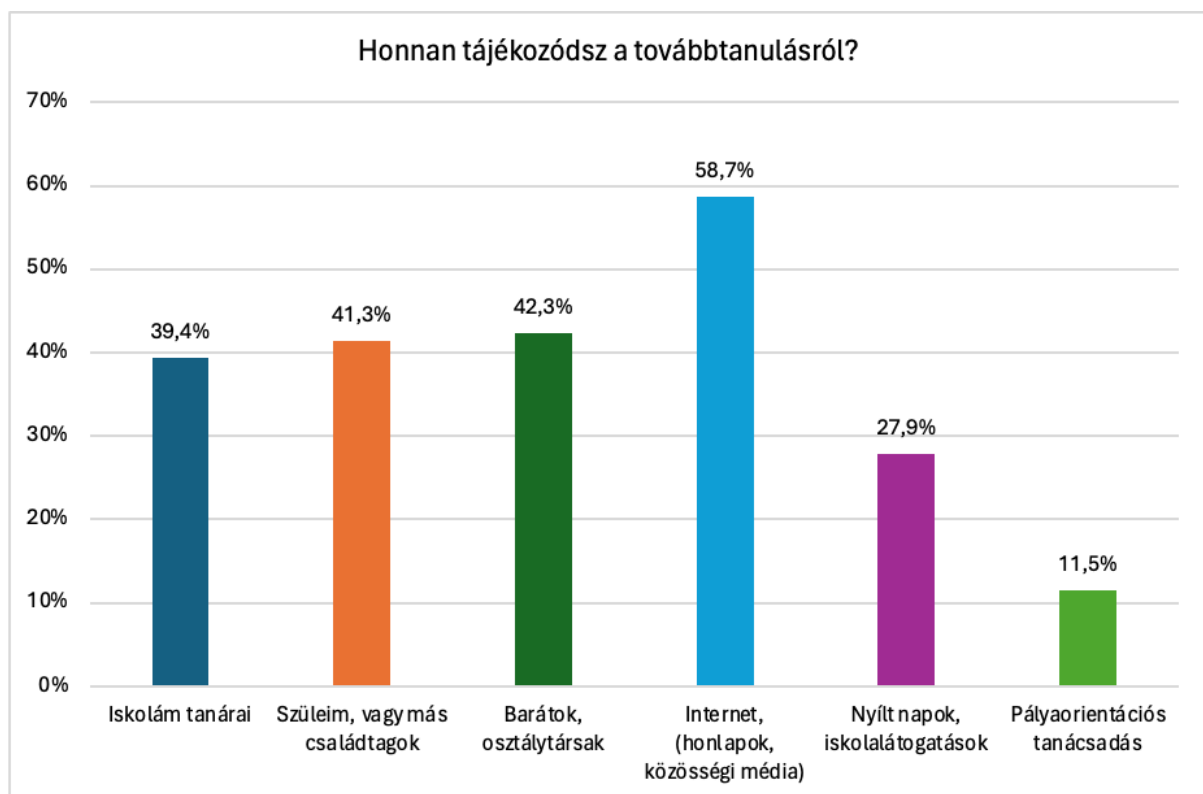
4.2.3 Tájékozottság és információszerzési szokások

- Munkaerőpiaci trendek ismerete

- Digitalizáció hatásának tudatossága
- Információforrások megbízhatósága

A megkérdezett diákok közel negyede (23,1%) nagyon jól tájékozottnak tartja magát a munkaerőpiaci trendek, változások tekintetében, ám kétszer annyian (46,2%) vannak azok, akik csupán alapvető információk birtokosai megítélésük szerint. A többiek ennyire sem érzik magukat jártasnak a témában. A megkérdezettek 39,4%-a már tudatosan figyelembe veszi a digitalizáció és az új technológiák munkaerőpiacra gyakorolt hatásait pályaválasztási döntéseiben. További 30,8% részben számol ezekkel a tényezőkkel, látható tehát, hogy a tanulók többsége érzékeli a technológiai változások jelentőségét, még ha nem is mindenki építi be ezt tudatosan a döntéseibe. A válaszadók közel harmada (27,9%) azonban még nem gondolkodott el ezen a kérdésen, és bár csupán 1,9% utasítja el teljesen e szempont fontosságát, az eredmények azt jelzik, hogy a technológiai tudatosság fejlesztése továbbra is fontos eleme lehet a pályorientációs programoknak.

A középiskolás válaszadók körében a pályaválasztással kapcsolatos információszerzés elsődleges forrása az internet: a tanulók 58,7%-a jelezte, hogy online csatornákon tájékozódik. Továbbra is jelentős szerepet kapnak a közvetlen kapcsolatok: a barátok, osztálytársak (42,3%), a szülők és családtagok (41,3%), illetve az iskolai tanárok (39,4%) is meghatározó szereplői a tájékozódási folyamatnak. A formális, intézményesített lehetőségek ezzel szemben kisebb arányban jelennek meg: a nyílt napokat mindössze a tanulók 27,9%-a, míg a pályorientációs tanácsadást csupán 11,5%-uk jelölte meg forrásként. Ezt részben magyarázhatja az is, hogy míg általános iskolásként viszonylag könnyen elérhetőek a megyei középiskolai nyílt napok, addig középiskolásként az egyetemi és felsőoktatási intézmények rendezvényeire való eljutás már jóval nehezebben megoldható.

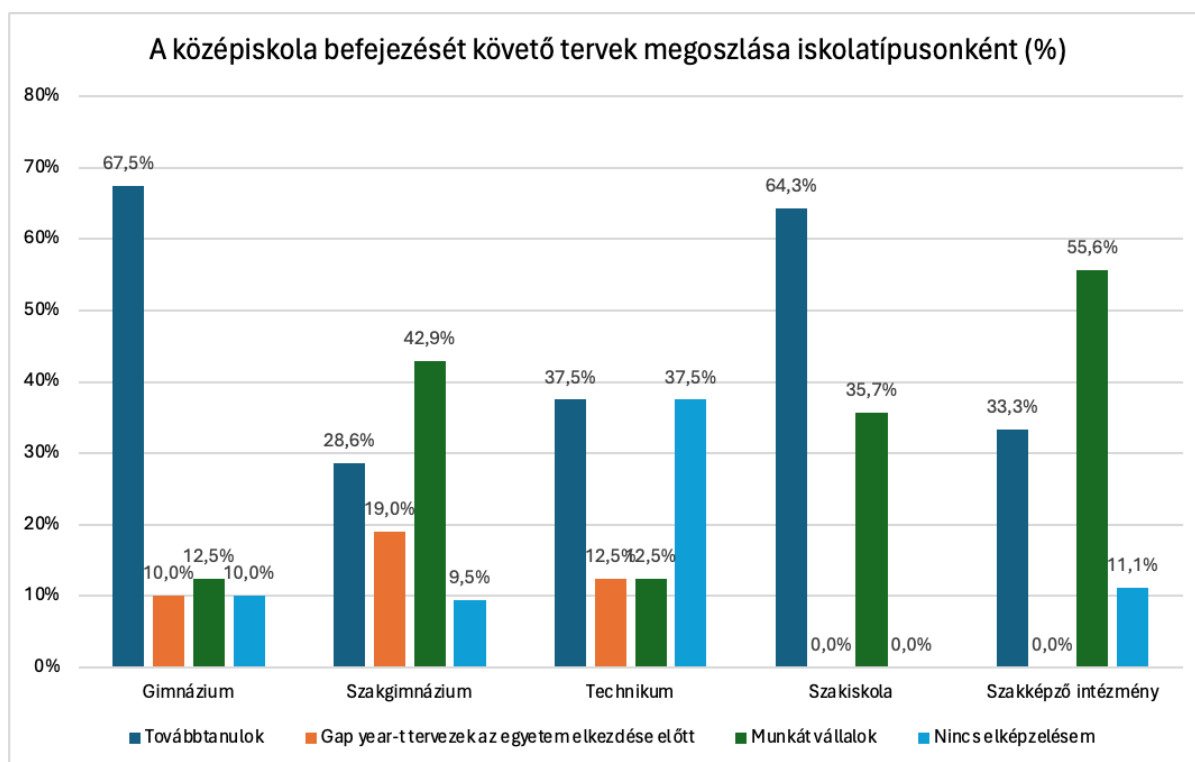

7. A továbbtanulási tájékozódás forrásai (%)

4.2.4 Jövőképek és mobilitási hajlandóság

- Külföldi tanulási/munkavállalási szándékok
- Duális képzéssel kapcsolatos attitűdök
- Karriercélok prioritásai

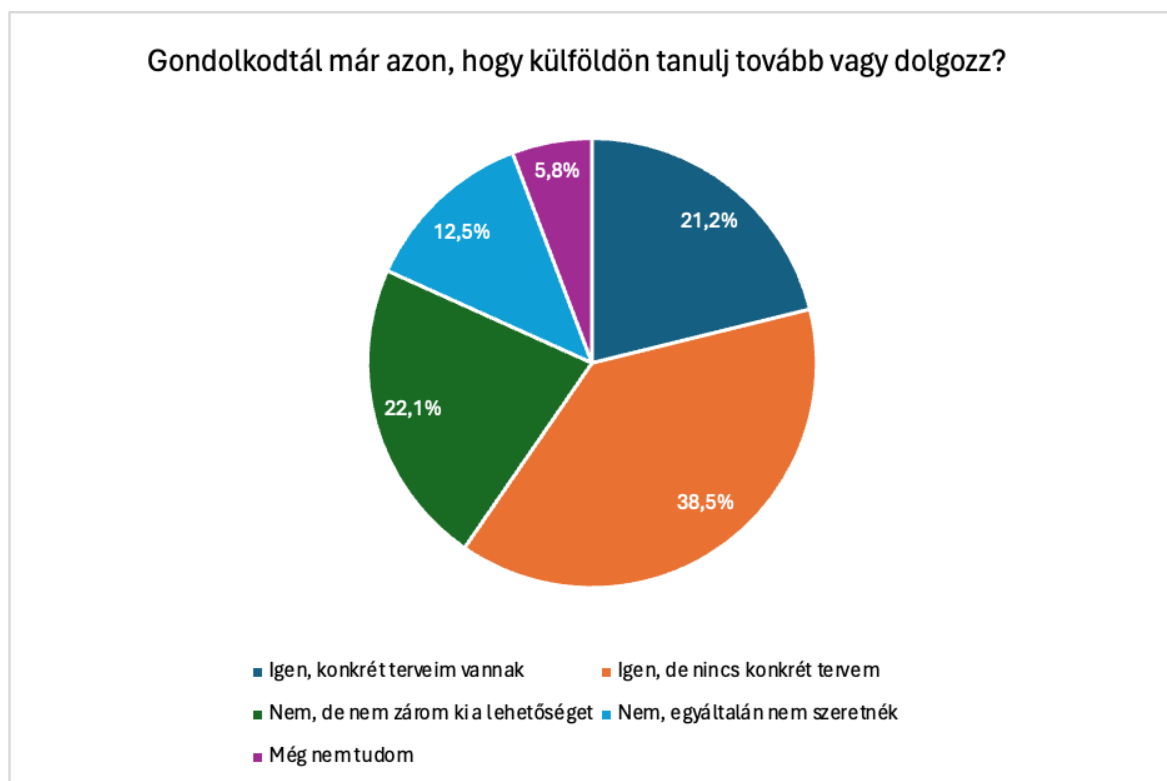
A középiskolás válaszadók fele (51%) már határozott továbbtanulási szándékkal rendelkezik a középiskola befejezését követően, míg 10% úgynevezett „gap year”-t tervez, azaz egy év szünetet hagyna ki az érettségi után, mielőtt felsőfokú tanulmányait megkezdene. A gimnáziumi tanulók körében a legmagasabb a továbbtanulási szándék (67,5%), míg a szakgimnáziumokban tanulók csupán 28,6%-a tervezi felsőfokú tanulmányok folytatását – ez a legalacsonyabb arány a vizsgált iskolatípusok között. Ugyanitt a „gap year” lehetősége a leggyakrabban megjelenő alternatíva: minden ötödik diák (19%) halasztaná az egyetemkezdetét. Érdekeség, hogy a szakiskolai tanulók több mint fele (64,3%) szintén a továbbtanulást jelölte meg célként. A munkavállalást a válaszadók egynegyede választaná (26%), és ez különösen erősen jelenik meg a szakképző intézményekben tanulók körében (55,6%). Minden nyolcadik válaszadóra (13%) igaz, hogy még nem tudja, milyen irányba szeretne elindulni, s ez a jövőképet illető bizonytalanság kiemelten jelentkezik a technikumi diákok körében: 37,5%-uk nem tudja, mit fog csinálni a középiskola után. E A technikumból kikerülő fiatalok többsége közvetlenül a munkaerőpiacon próbál elhelyezkedni, így különösen aggasztó, ha ebben az iskolatípusban sokan jövőkép nélkül hagyják el az oktatási rendszert. Azok, akiknek sem továbbtanulási, sem munkavállalási terveik nincsenek, nagyobb eséllyel maradnak tartósan inaktívak – vagyis könnyebben kerülhetnek a NEET-kategóriába, azaz a sem nem tanuló, sem nem dolgozó fiatalok közé.

8. A középiskola befejezését követő tervek megoszlása iskolatípusonként (%)

A mintában szereplő diákok többsége valamilyen szinten nyitott a duális képzés felé (pl. „talán”, „érdekel, de kevés az információ”, „így tervezek továbbtanulni”), de konkrét döntést csak 16,3%-uk hozott. Ennél is nagyobb arányban vannak a bizonytalanok (33,7%), és minden ötödik válaszadó (21,2%) érdeklődik ugyan, de saját bevallása szerint még nem tud eleget a képzésről. A duális formát elutasítók aránya (17,3%) már meg is haladja a konkrét tervekkel rendelkezőkét, és további 11,5% még csak nem is hallott róla. A gimnáziumi tanulók körében még erőteljesebben érezhető a távolságtartás: csupán 9,5%-uk tervezi, hogy ilyen – gyakorlati elemeket is tartalmazó – képzési formában tanul tovább, míg minden ötödik gimnazista (21,4%) még soha nem is hallott róla. Ebben a csoportban a legalacsonyabb az érdeklődés, és a legnagyobb az információhiány. Ezzel szemben a szakmai középfokú intézmények tanulói – akik már jelenleg is gyakorlatorientált oktatásban vesznek részt – sokkal nyitottabbak és tájékozottabbak. A technikumok és szakgimnáziumok tanulójának jelentős része („érdekel, de még kevés az infóm” válasz alapján 31,8%, illetve 43,8%) kifejezetten nyitott a duális képzésre, míg a szakiskolák tanulójának közel 30%-a már most is így képzei el a jövőjét.

A középiskolások külföldi tanulással vagy munkavállalással kapcsolatos attitűdjei alapján jól látható a nyitottság dominanciája: a válaszadók több mint egyötöde (21,2%) konkrét tervekkel rendelkezik arra vonatkozóan, hogy a jövőben külföldön tanuljon vagy dolgozzon, míg további 38,5% ugyan még nem alakított ki határozott elképzelést, de foglalkoztatja a lehetőség gondolata. A külföldi mobilitással kapcsolatos elutasítás viszonylag alacsony: mindössze 12,5% utasítja el egyértelműen ezt az opciót, miközben 22,1% nem zárja ki, noha jelenleg nem tervezi. A bizonytalanok aránya (5,8%) szintén arra utal, hogy sokan még formálódóban lévő jövőképpel rendelkeznek. Habár a mobilitási hajlandóság nagyfokú nyitottságát mutathatják ezek az adatok, egyben azt is jelezhetik, hogy sok fiatal inkább külföldön képzei el a jövőjét – vagy éppenséggel nem látja azt itthon.

9. Külföldi mobilitási tervek (%)

A kérdésre, hogy hol tanulnának vagy dolgoznának szívesen, a legtöbben nyugat-európai országokat említettek – például Németországot, Nagy-Britanniát vagy Hollandiát. Kilencen Romániát nevezték meg, néhány válaszadó pedig még távolabbi térségek iránt is érdeklődött, például az USA, Kanada vagy egyes ázsiai országok iránt.

A karriercélokkal kapcsolatos prioritások azt mutatják, hogy a fiatalok számára a szakmai siker, az anyagi biztonság és az élvezetes, önazonos munka a legfontosabb szempontok a jövő tervezése során. A legmagasabb átlagértéket (4,30) holtversenyben három cél kapta: hogy a munkájuk jól fizető legyen és anyagi függetlenséget biztosítson, hogy hosszú távon biztos megélhetést nyújtson, valamint, hogy szenvedéllyel tudják végezni azt, amit csinálnak. Ugyancsak kiemelten fontos számukra, hogy sikeresek és elismertek legyenek a szakmájukban (átlag: 4,16), illetve, hogy munkájuk rugalmas legyen (4,13) és fejlődési lehetőségeket kínáljon (4,04). Az önállóság és saját döntések meghozatala (4,02), valamint a változatosságot, utazást kínáló munkakörnyezet (3,97) szintén előkelő helyet foglalnak el a fontossági sorrendben. Ehhez közeli átlagértékkel szerepel az is, hogy a munkájuk tükrözze az egyéniségüket és érdeklődési körüket (3,92), ami arra utal, hogy az önazonosság és személyes értékek megjelenítése is fontos szempont. Kissé háttérbe szorulnak azok a célok, amelyek inkább társadalmi vagy környezeti hatásokra fókuszálnak – például a társadalmi hasznosság (3,79), mások segítése (3,67) vagy a környezetvédelemhez való hozzájárulás (3,47) –, illetve a kifejezetten kreatív, alkotói tevékenységek (3,48), vagy az, hogy a munkásságuk minél több emberhez eljusson (3,51).

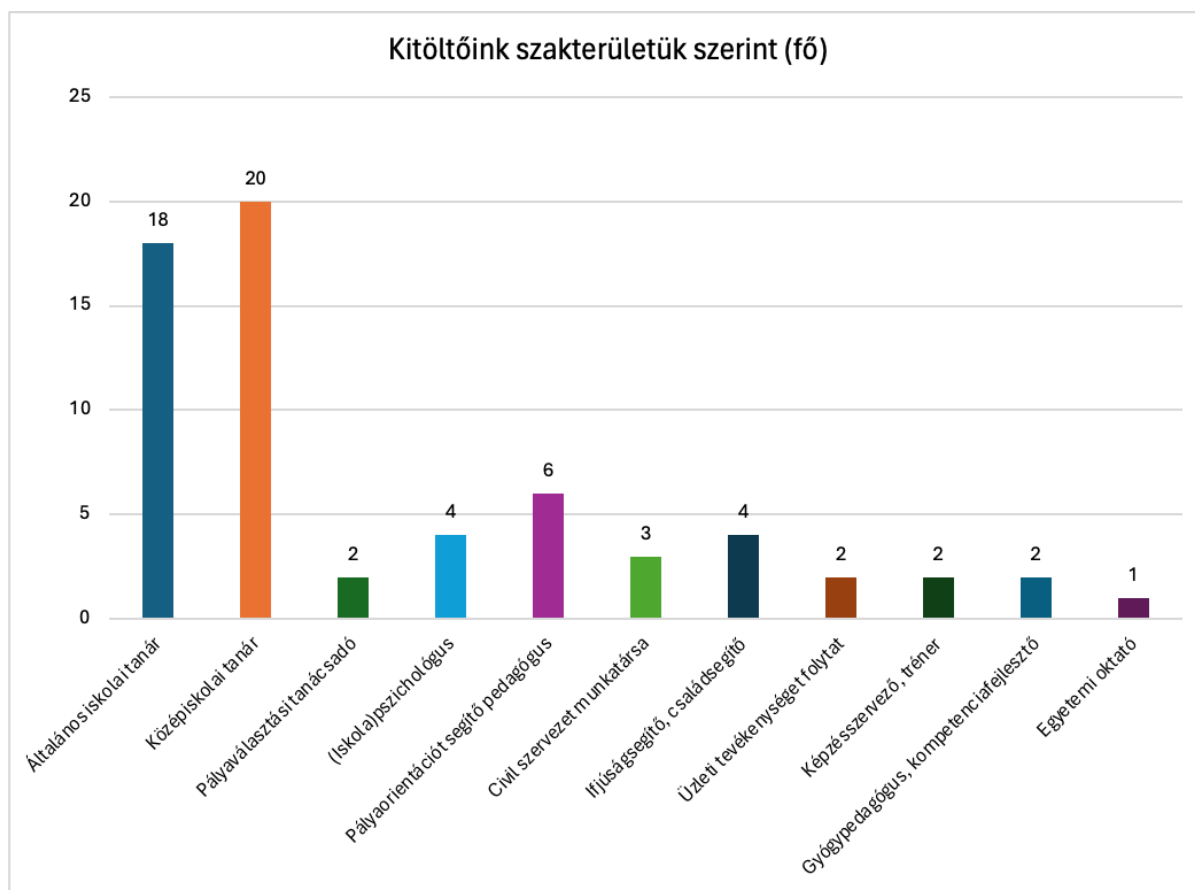
4.3 Szakemberek körében végzett kutatás eredményei

4.3.1 Szakmai profil és tapasztalatok

- Válaszadók szakmai háttere
- Célcsoportok jellemzői

Kutatásunk során a tanulói visszajelzések mellett szakértői véleményekkel is igyekeztünk árnyalni eredményeinket, hisz célunk az volt, hogy a pályaorientációval kapcsolatos tapasztalatokat több nézőpontból is megvizsgálhassuk. Ennek megfelelően összeállítottunk egy kérdőívet, amelyet a nevelés-oktatás, tanácsadás és ifjúságsegítés területén dolgozó szakemberek töltöttek ki.

A válaszadók jelentős része pedagógus: 28,1%-uk általános iskolában, míg 31,3%-uk középiskolában tanít. Ezen kívül 9,4%-uk kifejezetten pályaválasztással foglalkozó pedagógus, két válasz érkezett gyógy- vagy fejlesztőpedagógusoktól, illetve egy egyetemi oktató is szerepel a mintában. A pedagógusokon túl négy pszichológus (köztük egy iskolapszichológus), négy ifjúság- vagy családsegítő munkatárs, három civil szervezetben dolgozó szakember, két pályaválasztási tanácsadó, valamint két, képzési területen jártas és további két, üzleti szférában tevékenykedő szakértő is kitöltötte a kérdőívet.

10. Kitöltőink szakterületi megoszlás szerint (fő)

Az adatok szerint a válaszadók legnagyobb arányban a középiskolai felsőbb évfolyamokkal (17–19 évesek) foglalkoznak (37,5%), ezt követik az általános iskola felsőtagozatos tanulói (12–14 évesek) 35,9%-kal, majd a középiskola alsóbb évfolyamai (15–16 évesek) 31,3%-kal. A válaszadók 20,3%-a jelezte, hogy pályakezdő fiatal felnőttekkel (18–25 évesek) dolgozik. További négy szakértő foglalkozik az általános iskola alsóbb évfolyamaival is, míg egy fő 25 év felettiekkel végez szakmai munkát.

A szakértői válaszok alapján jól látható, hogy a megkérdezett szakemberek döntő többsége olyan korosztályokkal dolgozik, amelyek a kutatásunk célcsoportjába tartoznak – vagyis azokkal a fiatalokkal, akik már elindultak a pályaválasztás útján. A különböző életkori csoportok reprezentáltsága kiegyensúlyozott, noha a 18–25 éves pályakezdők már kisebb súllyal jelennek meg a szakmai fókuszban.

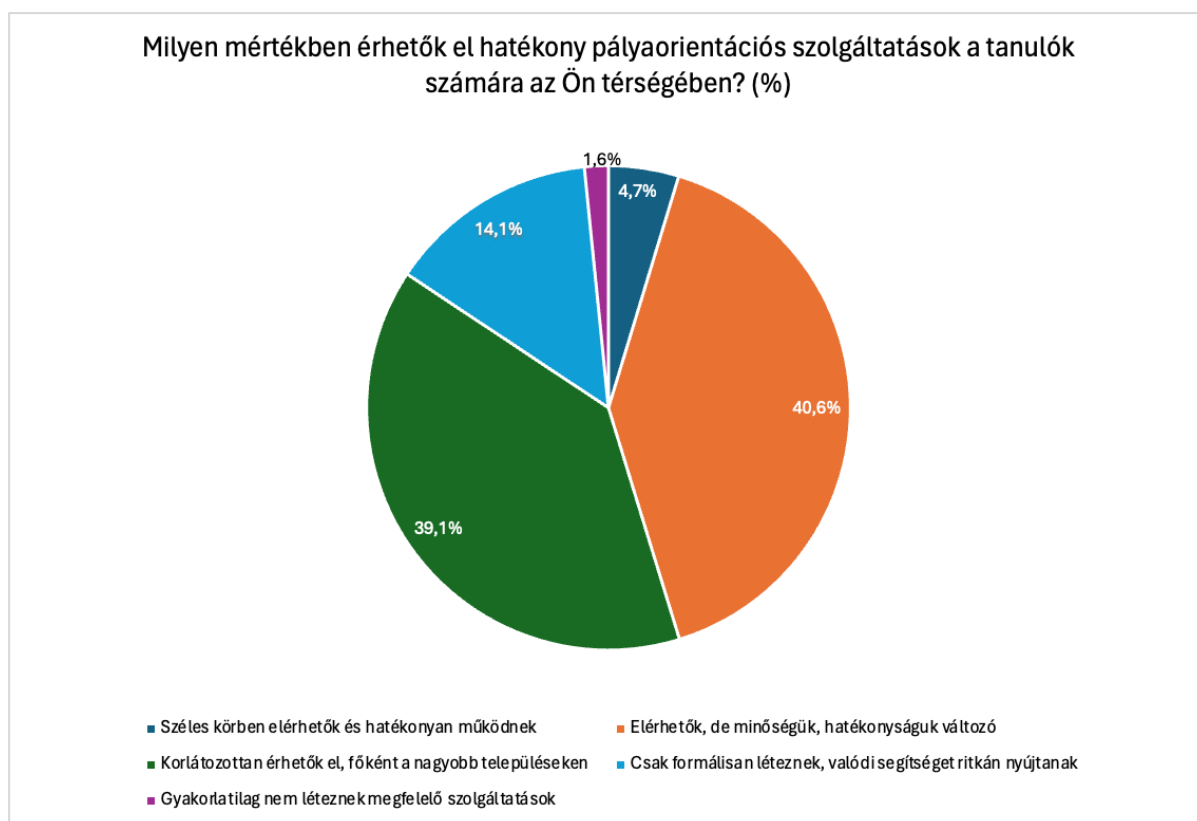
Bár a minta nem reprezentatív, a területi eloszlásra érdemes figyelmet fordítani: a válaszadók 21,9%-a falun vagy községben dolgozik, míg a többiek városi környezetben (35,9% vármegyeszékhelyen, 42,2% pedig a megye más városaiban), a szakértői tapasztalatok tehát túlnyomórészt városi közegben gyűltek össze, ám a kisebb települések sajátosságai is megjelennek a válaszokban.

4.3.2 Rendszerszintű problémák diagnózisa

- Pályorientációs szolgáltatások elérhetősége
- Strukturális akadályok azonosítása

- Fiatalok tipikus nehézségei

A felmérés eredményei azt mutatják, hogy a tanulók számára elérhető pályaeorientációs szolgáltatások hatékonysága és hozzáférhetősége jelentős hiányosságokat mutat az adott térségben. A válaszadók csupán 4,7%-a ítélte meg úgy, hogy ezek a szolgáltatások széles körben elérhetők és hatékonyan működnek, míg a többség (közel 80%) szerint vagy csak korlátozottan hozzáférhetők, főként nagyobb településeken, vagy minőségük erősen változó. További aggodalomra ad okot, hogy a válaszadók 14,1%-a szerint ezek a szolgáltatások csupán formálisan léteznek, valós támogatást ritkán nyújtanak, sőt, 1,6% úgy véli, gyakorlatilag teljesen hiányoznak.

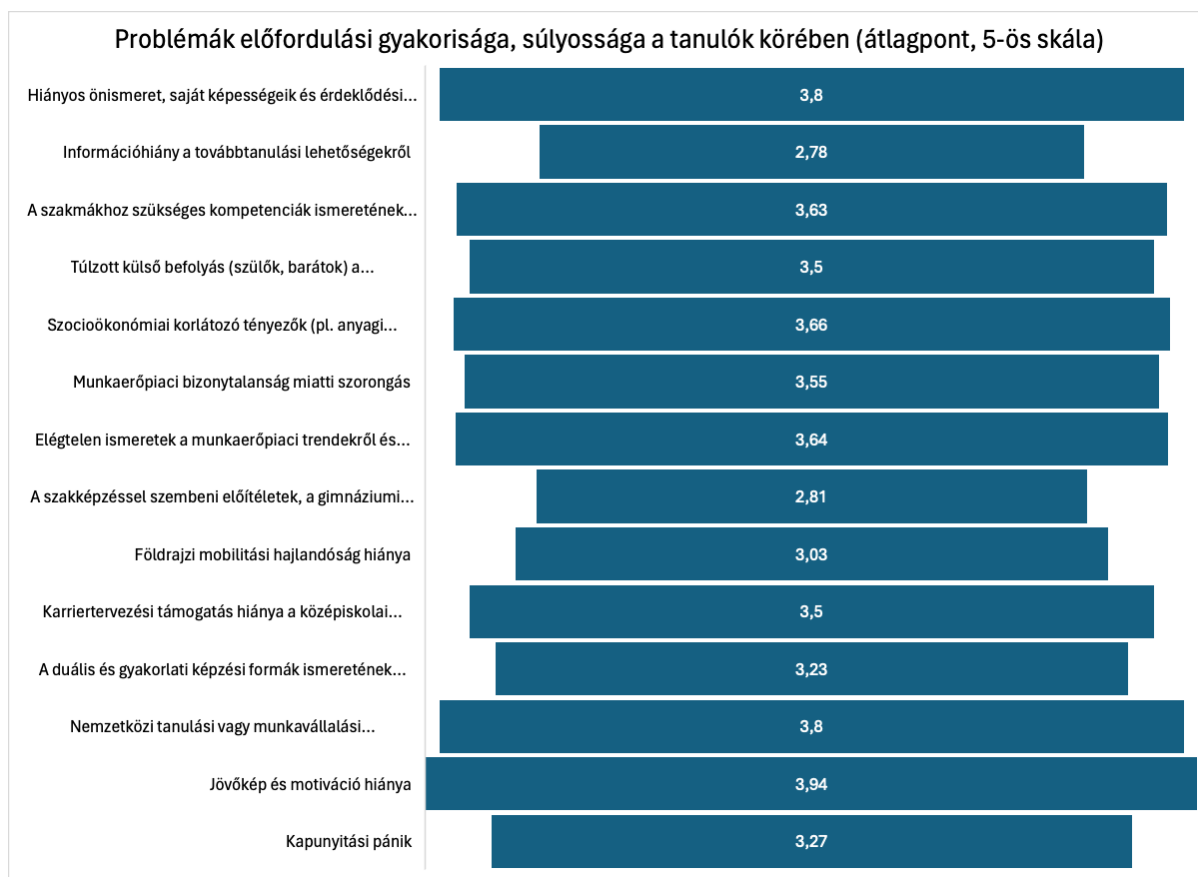

11. Milyen mértékben érhető el hatékony pályaeorientációs szolgáltatások a tanulók számára az Ön térségében? (%)

A településtípus szerinti bontás tovább árnyalja a képet: a vármegyeszékhelyeken dolgozók többsége (56,5%) úgy látja, hogy a pályaeorientációs szolgáltatások elérhetők, de minőségük nem egységes, míg csak 4,3% tartja azokat valóban hatékonynak. A kisebb városokban dolgozók körében 51,9% szerint a szolgáltatások korlátozottan hozzáférhetők, és csak 7,4% gondolja úgy, hogy azok széles körben elérhetők és működőképesek. A községekben, falvakban dolgozók helyzete a legkedvezőtlenebb: itt senki sem ítélte meg hatékonynak és széles körben elérhetőnek a szolgáltatásokat, és csupán 35,7% véli úgy, hogy legalább változó minőségben hozzáférhetők. A fennmaradó válaszok azt tükrözik, hogy a kisebb településeken a pályaeorientációs támogatás inkább formális jellegű vagy gyakorlatilag hiányzik. Mindez rávilágít arra, hogy a pályaeorientációs rendszerek fejlesztése különösen a kisebb településeken lenne szükséges.

A szakembereket kértük, fogalmazzák meg saját szavaikkal, hogy milyen problémákat tapasztalnak a pályaeorientációs szolgáltatásokkal kapcsolatosan: válaszaikból egyértelműen kirajzolódik a rendszer széttagoltsága és fejlesztési szükséglete. A válaszadók többsége hiányolja az egységes, jól működő rendszert, amely a különböző településeken és iskolákban egyaránt elérhető és hozzáférhető lenne. Többen rámutattak arra, hogy a jelenlegi szolgáltatások minősége változó, sok esetben elavult információkra épülnek, nem követik a munkaerőpiac gyors változásait, különösen a digitalizáció, robotizáció és mesterséges intelligencia térnyerését. Emellett hangsúlyozzák, hogy a pályaeorientáció nem elég személyre szabott, sok helyen sablonos tanácsadás zajlik, amely nem készíti fel megfelelően a fiatalokat a jövő kihívásaira. A szolgáltatások főként a nagyobb településeken érhetőek el, míg a kis falvak és távolabbi régiók szinte teljesen kimaradnak, ami komoly egyenlőtlenségeket eredményez. A szakemberek száma is elégtelen, egy-egy tanácsadó túl sok intézményt lát el, így nem tud megfelelő segítséget nyújtani. A gyakorlatias, valós munkahelyi tapasztalatokat nyújtó lehetőségek szintén hiányoznak, és a fiatalok motivációja, önismerete is sokszor nem elég fejlett a tudatos döntéshozatalhoz. Mindezen túl sokan úgy vélik, hogy a pályaeorientációt már jóval korábban, akár az általános iskola alsó tagozatában el kellene kezdeni, hogy a fiatalok hosszabb távon, folyamatosan kapjanak segítséget a pályaválasztásban.

A szakértői kérdőív egyik kulcskérdése arra irányult, hogy a válaszadók saját tapasztalataik alapján milyen gyakoriságúnak és súlyosságúnak ítélik meg a tanulók körében előforduló, pályaválasztással kapcsolatos problémákat. A visszajelzések alapján a legmagasabb átlagpontszámot (3,94) a jövőkép és motiváció hiánya kapta, amelyet a hiányos önismeret (3,80), a nemzetközi tanulási vagy munkavállalási lehetőségek ismeretének hiánya (3,80), a szocioökonómiai tényezők korlátozó hatása (3,66), a munkaerőpiaci trendekkel kapcsolatos ismerethiány (3,64), valamint a szakmákhoz szükséges kompetenciák ismeretének hiánya (3,63) követett. Szintén magas értéket kapott a túlzott külső befolyás (3,50), illetve a karriertervezési támogatás hiánya az iskolai környezetben (3,50), míg a duális és gyakorlati képzési formák ismeretének hiánya (3,23), a kapunyitási pánik (3,27), valamint a földrajzi mobilitási hajlandóság alacsony szintje (3,03) közepes súlyúnak ítélt problémaként jelent meg. A legalacsonyabb átlagértéket az információhiány a továbbtanulási lehetőségekről (2,78) és a szakképzéssel szembeni előítéletek (2,81) kapták.

12. Problémák előfordulási gyakorisága, súlyossága a tanulók körében (átlagpont, 5-ös skála)

A szakértői válaszok alapján jól kirajzolódik, hogy a pályaaorientációval kapcsolatban tapasztalt problémák súlyosságának megítélése jelentős mértékben függ attól, hogy az adott szakember milyen típusú településen dolgozik, illetve milyen szakmai háttérrel rendelkezik. Bár a válaszadók mintája nem tekinthető reprezentatívnak, mégis érdemes vizsgálni a kérdéskört e szempontok mentén is.

A válaszok alapján a vármegyeszékhelyeken dolgozók jellemzően súlyosabbnak érzékelték a legtöbb felvázolt problémát: a jövőkép és motiváció hiányát 4,43-ra, a munkaerőpiaci bizonytalanságot 4,13-ra, az önismereti nehézségeket pedig 4,22-re értékelték egy ötfokú skálán. Ezzel szemben a kisebb városokban dolgozók rendre alacsonyabb átlagértékeket adtak (jövőkép és motiváció: 3,70; munkaerőpiaci szorongás: 3,19; önismeret: 3,63), míg a falvakban tevékenykedők még visszafogottabban ítélték meg ezeket (jövőkép és motiváció: 3,57; munkaerőpiaci szorongás: 3,29; önismeret: 3,43). A kisebb településeken, különösen a falusi környezetben dolgozók inkább a szocioökonómiai korlátokat emelték ki, mint tényezőket, amelyek a fiatalok pályaválasztási lehetőségeit erősen behatárolják: a falvakból válaszolók 3,93-ra értékelték ezt a problémát, míg a városiak 3,48-ra, a vármegyeszékhelyiek pedig 3,70-re. A szakmai háttér szerint is számottevő különbségek rajzolódnak ki: a nem pedagógus – többnyire tanácsadói, pszichológusi, civil – háttérrel rendelkező válaszadók következetesen súlyosabbnak ítélték meg szinte az összes vizsgált problémát, mint pedagógus kollégáik. Ez különösen szembetűnő a jövőkép és motiváció hiányának (4,59 vs. 3,70), a kapunyitási pániknak (4,35 vs. 2,87), valamint a munkaerőpiaci szorongásnak (4,53 vs. 3,19) az esetében, látjuk tehát, hogy a nem pedagógus szakemberek intenzívebben érzékelik a fiatalok mentális és döntési nehézségeit.

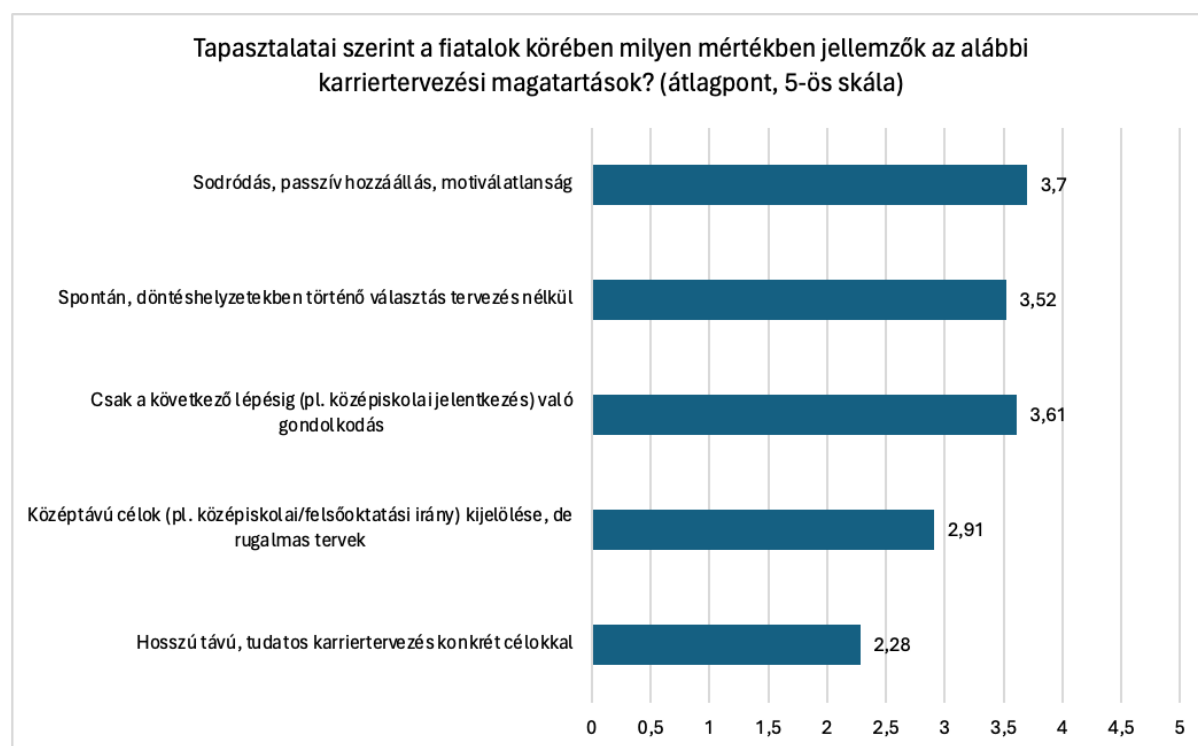
A válaszadó szakemberek ötfokú skálán értékelték azokat a rendszerszintű tényezőket is, amelyek a fiatalok továbbtanulását és pályaválasztását térségükben akadályozzák. A teljes minta adatai szerint a legmarkánsabban megjelenő nehézségek a szülői támogatás és tájékozottság hiánya (átlag: 3,69), a hátrányos helyzetű fiatalok korlátozott továbbtanulási esélyei (3,63), valamint a korszerűtlen oktatási tartalmak és módszerek (3,67) voltak. Ezeket követik a pályaaorientációs szolgáltatások és szakemberek hiánya (3,36), illetve az infrastrukturális akadályok, például közlekedési nehézségek (3,17). A legkevésbé jellemző problémának a válaszadók a képzőhelyek hiányát, azaz a továbbtanulási lehetőségek korlátozottságát ítélték (2,88). A szakmai percepciók településtípusonként eltérő képet mutatnak. A vármegyeszékhelyeken dolgozók rendre magasabb átlagpontoszámokat adtak a legtöbb problémára: különösen súlyosnak ítélték a szülői háttér hiányát (3,91), a hátrányos helyzetű fiatalok továbbtanulási esélyeinek korlátozottságát (4,00), illetve a korszerűtlen oktatási módszereket (szintén 4,00), ám a képzőhelyek hiányát kevésbé érzékelték problémának (2,78). A kisebb városokban dolgozó szakemberek véleménye kiegyensúlyozottabb, bár itt is kiemelkedő problémának számított a szülői támogatás hiánya (3,63), illetve a képzési kínálat korlátozottsága (3,00). A községekben, falvakban dolgozók a legtöbb problémát enyhébben ítélték meg, azonban az infrastrukturális nehézségek (3,36), a hátrányos helyzetből fakadó akadályok (3,43) és a szülői támogatás hiánya (3,43) az ő értékelésükben is meghatározóan jelent meg.

Ahogy azt számos ifjúságkutatás is alátámasztja (az előző részben kifejtettek szerint), a fiatalok körében egyre hangsúlyosabb problémaként jelenik meg a jövőkép hiánya, a motiválatlanság és a sodródás. Ennek fényében megkérdeztük szakértőinket, hogy milyen tipikus jövőképpel rendelkeznek az általuk ismert fiatalok, s arra kértük őket, hogy osszák meg tapasztalataikat: milyen gyakran találkoznak ezzel a jelenséggel a mindennapi munkájuk során, s milyen okak állhatnak a háttérben. A válaszok alapján a legtipikusabb „jövőkép”, hogy nincs kiforrott elképzelésük a fiataloknak arról, merre tartanak, sem a továbbtanulás, sem a munkavállalás terén. Ezt követi a hazai, de más városban vagy régióban való letelepedés szándéka, amely leggyakrabban a felsőoktatási vagy munkalehetőségek hiányával függ össze. A harmadik leggyakrabban megjelenő jövőkép a külföldi munkavállalás szándéka, mégpedig azzal a céllal, hogy a fiatal (ideális esetben anyagilag megerősödve) később hazatérjen. Ezzel szemben a helyben maradás nem azért válik egyre ritkábbá, mert a fiatalok eleve elutasítanák, hanem mert a saját településük nem kínál olyan mértékű oktatási, munkaerőpiaci vagy egzisztenciális perspektívát, amely érdemi megtartóerőt képviselne. A végleges külföldi letelepedés gondolata csak elvétve bukkan fel.

A leggyakrabban említett okok között szerepel a családi háttér hiányossága: sok fiatal nem lát maga előtt követhető, pozitív mintát, mert szülei maguk is bizonytalan élethelyzetben élnek, gyakran tartós munkanélküliséggel, alacsony iskolai végzettséggel, jövőkép nélkül. Az elvárásokkal teli, de támogató közeg nélküli nevelés nem erősíti meg a tanulók önismeretét, önbizalmát, így nehezen alakítanak ki reális és elérhető célokat. Az oktatási rendszer hiányosságai tovább mélyítik ezt a problémát. A válaszadók kiemelik, hogy az iskolákban nem jut elegendő figyelem az önismereti, pályaaorientációs támogatásra, valamint a tanulók kompetenciaérzésének fejlesztésére. A pedagógusok leterheltsége és a szakszemélyzet hiánya miatt az egyéni odafigyelés és a támogató párbeszéd gyakran elmarad. A digitális média hatása szintén jelentős: a fiatalok sokszor irreális életutakat és „sikerrecepteket” látnak, amelyek nem tükrözik a valós munkaerőpiaci viszonyokat. Emellett a gyorsan változó társadalmi és gazdasági környezet, a klímaválság, a kiszámíthatatlan jövőkép mind hozzájárulnak a szorongáshoz, elbizonytalanodáshoz és a halogatáshoz.

A válaszadók visszajelzései alapján a fiatalok pályatervezési attitűdjeit leginkább a rövid távú vagy ad hoc gondolkodás jellemzi: a legmagasabb átlagot a „sodródás, passzív hozzáállás, motiválatlanság”

(3,70), a „csak a következő lépésig való gondolkodás” (3,61) és a spontán, tervezés nélküli döntéshozatal (3,52) kapták, míg a tudatos, hosszú távú karriertervezés (2,28), de még a középtávú célokkal operáló, rugalmas tervezés (2,91) is jóval kevésbé jellemző.

13. Tapasztalatai szerint a fiatalok körében milyen mértékben jellemzők az alábbi karriertervezési magatartások? (átlagpont, 5-ös skála)

A megkérdezett válaszadók tapasztalatai szerint a tanulók pályaválasztási döntéseit elsősorban a szülői és családi elvárások befolyásolják, melyek gyakran meghatározóbb szerepet töltenek be, mint a fiatalok saját érdeklődése vagy képességei. A második helyre a barátok és kortársak döntései kerültek, ez az eredmény pedig alátámasztja, hogy a közvetlen társas közeg milyen erőteljes hatással lehet a tanulók jövővel kapcsolatos elképzeléseire - megjegyzendő ugyanakkor, hogy a diákok saját megítélésében a baráti befolyás egyáltalán nem jelentős. A saját érdeklődés és képességek csak a harmadik helyen szerepeltek, a szakértők szerint a diákok sok esetben nem a belső motivációjuk mentén hozzák meg döntéseiket, hanem inkább külső elvárásokhoz vagy mintákhoz igazodnak. Az elhelyezkedési lehetőségek és a várható anyagi megbecsülés a negyedik helyre szorult, míg a társadalmi presztízs és az egyes foglalkozásokhoz kapcsolódó elismertség csak az utolsó helyen jelent meg, tehát ezek megkérdezettjeink szerint kisebb súllyal esnek latba a tanulók választásaiban.

A fiatalok munkaerőpiacra való belépését leginkább az irreális pályaképpel és megalapozatlan várakozásokkal magyarázták a válaszadók (átlagosan 3,81-es értékelés), ezt követték a kulcskompetenciák hiányai (3,75), valamint az oktatási rendszer és a munkaerőpiaci igények közötti eltérés (3,69). A településtípus szerinti bontásban szembetűnő, hogy a vármegyeszékhelyeken dolgozók sokkal kritikusabbak: ők szinte minden tényezőt súlyosabb korlátnak ítélték (pl. irreális pályakép: 4,48), míg a kisebb falvakban, községekben dolgozók a legtöbb akadályt enyhébbnek látják (pl. ugyanez: 3,36). Az oktatási rendszer szereplői, elsősorban pedagógusok, mérsékeltebben ítélték meg a problémák súlyosságát (pl. kulcskompetenciák hiánya: 3,47), míg az oktatásban nem dolgozó, de pályaválasztásban érintett más szakemberek (pl. tanácsadók, pszichológusok, üzleti szereplők)

szinte minden tényezőt súlyosabbnak láttak (pl. ugyanez: 4,53). Különösen éles eltérés mutatkozott az oktatási rendszer munkaerőpiaci igényekhez és a gyorsan változó szakmai trendekhez való alkalmazkodásának megítélésében: itt a nem pedagógus válaszadók 4,59-es, míg a pedagógusok csupán 3,36-os átlagot adtak.

4.3.3 Fejlesztési javaslatok

- Hatékonyság növelésének lehetőségei
- Együttműködési hiányosságok
- Készségfejlesztési prioritások

A kutatás keretében arra is rákérdeztünk, hogy a válaszadók véleménye szerint milyen irányú fejlesztések lennének szükségesek a pályorientáció hatékonyabbá tételéhez. Az eredmények alapján kirajzolódik, hogy a szakértők elsősorban azokat a megoldásokat támogatják, amelyek aktív tanulói részvételre épülnek, korszerűek, élményalapúak, gyakorlatorientáltak. A legmagasabb átlagpontot (4,19) az élménypedagógiai alapú, gyakorlati tapasztalatszerzésre épülő pályorientációs programok kapták, a vármegyeszékhelyeken dolgozók, s a nem pedagógus szakértők kiemelten fontos innovációs iránynak tartják ezt (4,61 és 5 pont az 5-ös skálán). Ezt követi a korszerű digitális és interaktív pályorientációs eszközök és platformok fejlesztésének és alkalmazásának igénye (4,00 pont), ám itt is szembetűnő volt a nem pedagógus válaszadók kiemelkedően pozitív megítélése (4,94 pont, a pedagógusok körében 3,66). A válaszadók jelentős része továbbá szükségesnek látja a szülők aktívabb bevonását is a pályorientációs folyamatokba (3,92 pont), különösen a községekben és falvakban dolgozók hangsúlyozták ennek fontosságát (4,07). Szintén fontos fejlesztési területként jelent meg a rendszeres, tantervbe épített pályorientációs foglalkozások bevezetése már az általános iskola felső tagozatában (átlag: 3,89), illetve a pályorientációval foglalkozó pedagógusok célzott továbbképzése és módszertani fejlesztése (3,80 pont). E tényezőknél különösen "látványos", hogy a pedagógusok, akik a változások elsődleges érintettjei lennének, kevésbé szorgalmazták ezek fejlesztését, mint nem pedagógus kollégáik. A tantervi beépítés esetében 3,60, míg a továbbképzés kapcsán mindössze 3,43 volt a pedagógusok által megadott átlagpontoszám, szemben a nem pedagógus szakértők jóval magasabb értékelésével (előbbi: 4,71; utóbbi 4,82 pont). A vizsgált lehetőségek közül megkérdezettjeink legkevésbé fontosnak (3,16 pont) a szakképzés és a kétkezi szakmák presztízsének kommunikációs célú növelését látják, s érdekesség, hogy ennek jelentőségét a vármegyeszékhelyeken dolgozók jóval elenyészőbbnek tartják (2,83 pont), mint a községi válaszadók: ők 3,71-re értékelték a célkitűzés fontosságát.

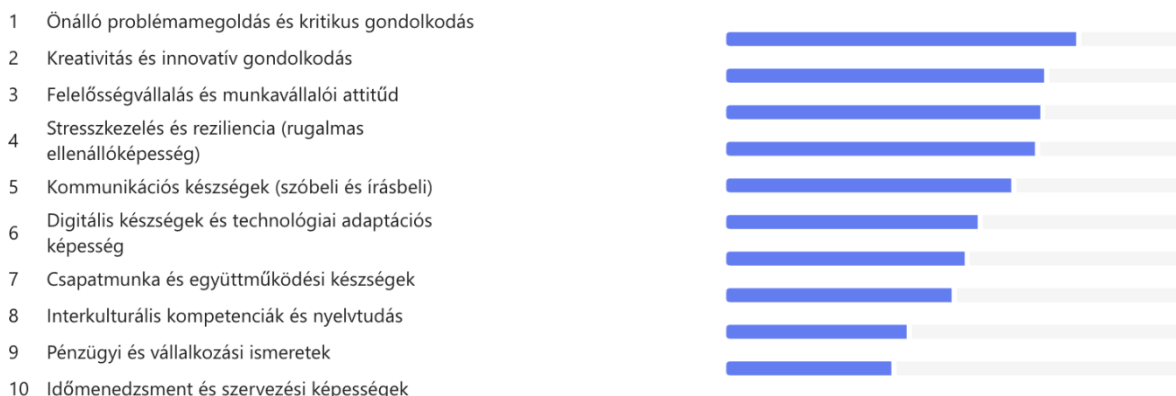

14. Hogyan lehetne hatékonyabbá tenni a pályaeorientációt az iskolákban? (átlagpont, 5-ös skálán)

A válaszadók többsége szerint az iskolák és munkaadók közötti együttműködés csak korlátozott formában van jelen: 59,4%-uk úgy látja, hogy léteznek ugyan kezdeményezések, de ezek nem tekinthetők átfogónak. Erős, rendszeres együttműködésről mindössze 6,3% számolt be, míg összesen 34,4% szerint az együttműködés vagy ritka és kevésbé szervezett (26,6%), vagy teljes mértékben hiányzik (7,8%). A településtípus szerinti bontásban jól látszik, hogy a vármegyeszékhelyeken dolgozók kedvezőbben értékelik a helyzetet, körükben csak 21,7% érzékeli ritkának vagy hiányzóknak az iskolák és munkaadók közötti kapcsolatot. Ezzel szemben a kisebb városokban ez az arány 37%, a községekben pedig eléri az 50%-ot.

Kíváncsiak voltunk arra is, hogy melyek azok a készségek, kompetenciák, amelyek hiányosak a gyerekek körében, s amelyek fejlesztése kiemelten fontos volna a fiatalok munkaerőpiaci esélyeinek javítása érdekében. Az eredmények alapján jól kirajzolódik néhány markáns preferencia, miközben az is látható, hogy bizonyos készségeket a válaszadók inkább kiegészítő, másodlagos szerepben értelmeztek. A válaszadók többsége elsődleges fejlesztési területként az önálló problémamegoldás és a kritikus gondolkodás fejlesztését jelölte meg, a kompetenciakört a megkérdezettek 33%-a sorolta az első helyre. Szintén hangsúlyosan jelent meg a kreativitás és az innovatív gondolkodás fejlesztésének szükségessége (összesített 2. hely): bár a felmérés nem volt reprezentatív, ezen adatok rávilágítanak a lexikális tudásra épülő oktatási rendszerünk korlátaira. Emellett kiemelkedő jelentőséget tulajdonítottak a felelősségvállalásnak és a megfelelő munkavállalói attitűd kialakításának is: ezeket a készségeket a második helyre rangsorolták összesítésben, és a válaszadók 20%-a szerint ezek hiánya jelentős mértékben, elsődlegesen járul hozzá a fiatalok munkaerőpiaci elhelyezkedési nehézségeihez. Kiemelésre érdemes még (összesített 4. hely) a stresszkezelés és reziliencia, amely, bár ritkábban szerepelt első helyen, a harmadik helyen kimagasló arányban jelent meg (23%).

Ön szerint milyen készségekkel kellene jobban foglalkozni az oktatás során a fiatalok munkaerőpiaci sikeressége érdekében?

15. Mely készségekkel kellene jobban foglalkozni az oktatás során a fiatalok munkaerőpiaci sikeressége érdekében? (rangsor)

A rangsor ötödik helyére a kommunikációs készségek fejlesztése került, ezt követi a digitális készségek és a technológiai adaptációs képességek javításának szükségessége, azonban viszonylag kevés válaszadó tartja ezeket elsődleges prioritásnak. Mindez azért is lehet meglepő, mert, ahogyan korábban már említésre került, több szakértő is hangsúlyozta a mesterséges intelligencia munkaerőpiacra gyakorolt jelentős hatását, s ennek fényében a pályaorientációs szolgáltatásoknak is alkalmazkodniuk kellene a megváltozott munkaerőpiaci környezethez, és kiemelt szerepet kellene kapnia a fiatalok digitális kompetenciáinak célzott fejlesztésének.

A csapatmunkára és együttműködésre való nevelés, valamint a nyelvtudás és interkulturális kompetenciák fejlesztése a válaszadók megítélése szerint kevésbé számítanak kiemelt prioritásnak. Utóbbit a kitöltők közel ötöde a nyolcadik helyre sorolta a tízből, s bár a globalizálódó munkaerőpiacon ezek a készségek egyre fontosabbá válnak, mégsem tekintenek ezekre elsődleges fejlesztési célként. Ennek oka lehet az a feltételezés, hogy a tanulók már megfelelő nyelvi és kulturális kompetenciákkal rendelkeznek, de akár az is, hogy a válaszadók ezeket a készségeket jelenleg kevésbé tartják meghatározónak a fiatalok elhelyezkedési esélyei szempontjából.

A rangsor utolsó két helyére a pénzügyi és vállalkozási ismeretek, valamint az időgazdálkodási és szervezési készségek kerültek. Bár ezek a területek jelenleg kevésbé számítanak kiemelt fejlesztési prioritásnak a válaszadók szerint, érdemes elgondolkodni azon, hogy a fiatalok körében egyre gyakoribb figyelemmel kapcsolatos nehézségek, illetve a digitális térben töltött idő mennyisége milyen mértékben befolyásolhatja az önálló tervezés és hatékony időmenedzsment képességét.

5. ÖSSZEGZÉS ÉS KÖVETKEZTETÉSEK

5.1 Főbb megállapítások

- A fiatalok pályaválasztási nehézségei
- Rendszerszintű problémák

5.1.1 A fiatalok pályaválasztási nehézségei

A kutatás eredményei szerint a vizsgált határ régióban a fiatalok pályaválasztási folyamata több strukturális és egyéni kihívással szembesül, amelyek összetett módon befolyásolják jövőbeli karrierútjukat.

Önismereti és motivációs problémák: A szakértői értékelések alapján a legmagasabb súlyú problémaként jelenik meg a jövőkép és motiváció hiánya (3,94 pont az 5-ös skálán), amelyet szorosan követ a hiányos önismeret (3,80 pont). Az általános iskolások körében a tanulók 60%-a bizonytalan pályaválasztási elképzeléseiben, míg a középiskolások felének még nincs konkrét továbbtanulási terve. Ez a bizonytalanság különösen problematikus a nyolcadik és tizenkettedik évfolyamokon, ahol a közvetlen döntéshozatal időszakában is jelentős arányban tapasztalható határozatlanság.

Információhiány és tájékozódási nehézségek: Bár az információhiányt a szakemberek kevésbé súlyos problémának ítélik (2,78 pont), a diákok válaszaiban mást mutatnak. Az általános iskolások 79,1%-a elsősorban szüleitől szerez információt, míg csak 18,3%-uk vesz igénybe pályaaorientációs tanácsadást. A középiskolásoknál az internet dominál (58,7%), de a formális tanácsadás továbbra is alacsony arányt mutat (11,5%).

Külső befolyások túlsúlya: A szakértők szerint a túlzott külső befolyás (3,50 pont) jelentős akadályt jelent, ami a diákok válaszaiban is visszatükröződik. A családi vélemény meghatározó szerepet játszik (30,7% az általános iskolásoknál), míg a szakmai tanácsadók befolyása minimális (5,2%). Ez különösen problematikus a szülők iskolai végzettségével összefüggésben: a magasabb végzettségű szülők gyermekei nagyobb arányban vesznek részt tanórán kívüli tevékenységekben és mutatnak tudatosabb pályaválasztási attitűdöket.

Technológiai és munkaerőpiaci tudatosság hiánya: A középiskolások mindössze 39,4%-a veszi tudatosan figyelembe a digitalizáció hatásait pályaválasztási döntéseiben, 27,9%-uk pedig egyáltalán nem gondolkodott el ezen a kérdésen. A szakemberek szerint a munkaerőpiaci trendekkel kapcsolatos ismerethiány (3,64 pont) és a szakmákhoz szükséges kompetenciák ismeretének hiánya (3,63 pont) jelentős akadályokat jelentenek.

5.1.2 Rendszerszintű problémák

Pályaaorientációs szolgáltatások elégtelensége: A szakértői értékelések szerint a pályaaorientációs szolgáltatások működése kritikus állapotban van. Csupán a válaszadók 4,7%-a ítélte meg úgy, hogy ezek a szolgáltatások széles körben elérhetők és hatékonyan működnek. A területi egyenlőtlenségek szembetűnőek: míg a megyeszékhelyeken 56,5% szerint változó minőségben elérhetők a szolgáltatások, addig a községekben senki sem ítélte meg hatékonyak azokat.

Széttagolt és elavult rendszer: A szakemberek visszajelzései szerint hiányzik az egységes, jól működő rendszer. A jelenlegi szolgáltatások minősége változó, sok esetben elavult információkra épülnek, és nem követik a munkaerőpiac gyors változásait. A szakemberek száma elégtelen, egy-egy tanácsadó túl sok intézményt lát el.

Családi háttér befolyása: A szocioökonómiai tényezők korlátozó hatása (3,66 pont) jelentős problémát jelent. Az általános iskolások 66,1%-a olyan családból származik, ahol egyik szülő sem rendelkezik felsőfokú végzettséggel. A szülői támogatás és tájékozottság hiánya (3,69 pont) a szakértők szerint a legmarkánsabb rendszerszintű probléma.

Iskola-munkaerőpiac kapcsolat hiánya: A szakemberek 59,4%-a szerint az iskolák és munkaadók közötti együttműködés csak korlátozott formában van jelen. A korszerűtlen oktatási tartalmak és módszerek (3,67 pont) nem készítik fel megfelelően a fiatalokat a jövő kihívásaira. Az oktatási rendszer és a munkaerőpiaci igények közötti eltérés (3,69 pont) különösen problematikus.

Területi egyenlőtlenségek: Az infrastrukturális akadályok (3,17 pont) és a hátrányos helyzetű fiatalok korlátozott továbbtanulási esélyei (3,63 pont) területenként eltérő mértékben jelentkeznek. A kisebb településeken dolgozók következetesen súlyosabbnak ítélik meg a szocioökonómiai korlátokat, mint városi kollégáik.

5.2 Határokon átnyúló együttműködés szükségessége

A kutatási eredmények egyértelműen alátámasztják a UNITY projekt alapfeltevését, miszerint a pályaorientációs kihívások kezelése hatékonyabb lehet határokon átnyúló megközelítéssel, mint kizárólag nemzeti vagy regionális szintű beavatkozásokkal.

Közös kihívások, közös megoldások: Szatmár megye és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye hasonló demográfiai és gazdasági kihívásokkal küzd. Mindkét térségben megfigyelhető a fiatalok elvándorlása, a NEET-problematika növekedése, valamint a pályaorientációs szolgáltatások elégtelen működése. A közös problémák közös megoldási stratégiákat igényelnek, amelyek túlmutatnak az országhatárokon.

Erőforrások és tudás egyesítése: A határokon átnyúló együttműködés lehetővé teszi a tapasztalatok, jó gyakorlatok és szakértelem megosztását. Míg Szatmár megyében a tudás, diploma és szakmai tapasztalat értékelődik fel leginkább, addig Szabolcs-Szatmár-Beregben a kapcsolatok jelentősége hangsúlyosabb. Ez a különbség értékes tanulási lehetőségeket teremt mindkét fél számára.

Mobilitási lehetőségek bővítése: A kutatás rámutat arra, hogy a fiatalok jelentős része nyitott a mobilitásra – az általános iskolások 47,8%-a, a középiskolások pedig még nagyobb arányban fontolják meg a külföldi tanulást vagy munkavállalást. A határokon átnyúló együttműködés konkrét alternatívákat kínálhat a távolabbi célországokkal szemben, csökkentve ezzel a végleges elvándorlást.

Kiegészítő munkaerőpiacok: A két megye gazdasági profilja és munkaerőpiaci igényei sok esetben kiegészítik egymást. A határokon átnyúló pályaorientáció szélesebb perspektívát nyújthat a fiataloknak, növelve elhelyezkedési esélyeiket anélkül, hogy drasztikus életváltásra kényszerülnének.

Kapacitásbővítés: A szakemberek túlterheltsége és a szolgáltatások hiánya mindkét oldalon problémát jelent. A határokon átnyúló együttműködés lehetővé teszi a kapacitások közös kihasználását, a szakmai tudás megosztását és az innovatív megoldások közös fejlesztését.

Kulturális és nyelvi előnyök: Szatmár megye lakosságának mintegy 40%-a magyar nemzetiségű, ami természetes híd a két régió között. Ez a kulturális közelség megkönnyíti a kommunikációt és az

együttműködést, ugyanakkor lehetővé teszi a kétnyelvűség előnyeinek kihasználását a munkaerőpiacon.

Fenntarthatóság: A UNITY projekt által létrehozott Laboro.ro platform és a kidolgozott együttműködési stratégia hosszú távú keretet biztosít a határokon átnyúló pályorientációs tevékenységekhez. Ez a fenntartható megközelítés lehetővé teszi, hogy a befektetett erőforrások hosszú távon is hasznosak legyenek.

A kutatás eredményei szerint a pályorientációs kihívások komplexitása és a térség sajátosságai indokolják a határokon átnyúló megközelítést. Az együttműködés nem csupán lehetőség, hanem szükségszerűség a fiatalok jövőjének biztosítása és a régió fenntartható fejlődése érdekében.

6. BIBLIOGRÁFIA

Koltai, L., & Bördös, K. (2024). *A magyar fiatalok munkaerőpiaci helyzete*. Új Munkaügyi Szemle, 5(1), 53–66. <https://doi.org/10.58269/umsz.2024.1.5>

Székely, L. (2022). A magyarországi fiatalok első legégetőbb problémája: bizonytalanság, kiszámíthatatlan jövő. In P. Pillók & L. Székely (Szerk.), *Kívánj tized! A magyarországi fiatalok nemzedéki önreflexiója és jövőképe. Ismeretlen ismerősünk: a fiatalok - 1.* (Budapest). https://ifusagitanacs.hu/wp-content/uploads/2023/01/Kivanj-tized_B5_WEB.pdf

7. MELLÉKLETEK

7.1 Kérdőív általános iskolások számára

Demográfia és családi háttér, iskolai részvételi adatok

1. Hányadik évfolyamba jársz? _____
2. Nemed? _____
3. Hol élsz?
 - Vármegyeszékhely
 - Város (nem vármegyeszékhely)
 - Község, falu
4. Mi szüleid, nevelőszüleid legmagasabb iskolai végzettsége?

	Apa	Anya
Befejezetlen általános iskola		
Befejezett általános iskola		

Szakiskola		
Érettségi		
Középfokú szakképzettség		
Felsőfokú végzettség		

5. Dolgoznak a szüleid, nevelőszüleid?

	Apa	Anya
Igen, munkavállaló		
Igen, vállalkozó		
Nem, munkanélküli		
Nem, otthon van (nyugdíjas, ápolási, kistestvér...)		
Nem tudom		

6. Melyik tantárgycsoport érdekel a legjobban?

- Humán tantárgyak (magyar, történelem, nyelvek stb.)
- Reál tantárgyak (matematika, fizika, informatika stb.)
- Művészeti tantárgyak (éneke, néptánc, rajz stb.)
- Természettudományos tantárgyak (földrajz, biológia stb.)
- Egyéb: _____

7. Milyen tevékenységekben érzed magad a legjobbnak?

- Kreatív feladatok (rajzolás, festés, írás, zene, fotózás, videókészítés stb.)
- Problémamegoldás (logikai feladatok, matematikai kihívások, stratégiai gondolkodás stb.)
- Csoportmunka (közös projektekben való részvétel, mások segítése, vezetői szerepvállalás stb.)
- Szervezés és tervezés (programok szervezése, feladatok összehangolása, időbeosztás stb.)
- Kommunikáció (előadások tartása, viták, érvelés, mások meghallgatása és támogatása stb.)
- Kéz ügyességet igénylő feladatok (barkácsolás, varrás, modellezés, kézműves tevékenységek stb.)
- Digitális készségek (programozás, weboldalkészítés, videó- vagy képszerkesztés stb.)
- Mozgással kapcsolatos tevékenységek (sport, tánc, kirándulás, szabadidős tevékenységek stb.)

8. Részt veszel valamilyen tanórán kívüli tevékenységben? (Több választ is megjelölhetsz!)

- Szakkör (pl. csillagászat, nyelvi, informatikai...)

- Sporttevékenység (pl.: iskolai sportkörök, edzések, versenyek)
- Művészeti tevékenység (pl.: kézműves foglalkozások, alkotó tevékenységek, kórus, zenekar, tánc, színháték)
- Diákönkormányzatban végzett tevékenység
- Önkéntesség
- Nem veszek részt ilyen tevékenységekben
- Egyéb: _____

Pályaválasztást befolyásoló tényezők, pályaválasztási irányok

9. Foglalkoztál már azzal, hogy milyen középiskolában szeretnél továbbtanulni?

- Igen, tudom, hol szeretnék továbbtanulni
- Igen, de még nem döntöttem
- Még nem gondolkodtam rajta

10. Milyen szempontok fontosak számodra a középiskola kiválasztásánál? (Több választ is megjelölhetsz!)

- A tanulmányi eredményeimhez illeszkedjen
- Olyan iskolába menjek, ahol szakmát szerezhetek
- Olyan iskolát válasszak, amely az egyetemre készít fel
- Olyan iskolát válasszak, ahová a barátaim is mennek
- A szüleim véleménye
- A tanárok vagy pályaaorientációs tanácsadók javaslata
- Egyéb: _____

11. Mennyire jelentenek számodra nehézséget az alábbiak a középiskola kiválasztásában? (Értékelj az alábbi állításokat egy 1-től 5-ig terjedő skálán, ahol 1 - egyáltalán nem; 5 - teljes mértékben!)

	1	2	3	4	5	Nem tudom
Úgy érzem, nem ismerem a lehetőségeimet						
Nem tudom, hogy mi érdekel igazán						
Nem tudom, hogy miben vagyok jó						
Úgy érzem, a családom nyomást gyakorol rám						
Nincs a környékemen olyan iskola, amely megfelelne nekem						
Egyéb: _____						

12. Mennyire érzed úgy, hogy szükséged lenne az alábbi személyek segítségére a pályaválasztásban? (Értékelj egy 1-től 5-ig terjedő skálán, ahol 1 - egyáltalán nem; 5 - teljes mértékben!)

	1	2	3	4	5	Nem tudom
Osztályfőnök						
Általán szeretett tárgy szaktanára						
Iskolapszichológus						
Pályaválasztási tanácsadó						
Szüleim						
Barátaim, iskolatársaim						
Más: _____						

13. Mennyire érzed úgy, hogy meg is kapod a szükséges segítséget az alábbi személyektől? (Értékelj egy 1-től 5-ig terjedő skálán, ahol 1 - egyáltalán nem; 5 - teljes mértékben!)

	1	2	3	4	5	Nem tudom
Osztályfőnök						
Általán szeretett tárgy szaktanára						
Iskolapszichológus						
Pályaválasztási tanácsadó						
Szüleim						
Barátaim, iskolatársaim						
Más: _____						

14. Van-e már elképzelésed arról, hogy milyen szakmát szeretnél választani?

- Igen, konkrét elképzelésem van
- Van néhány ötletem, de még bizonytalan vagyok
- Egyáltalán nem tudom, merre induljak

15. Volt-e már részed pályaorientációs tanácsadásban vagy pályaválasztással kapcsolatos foglalkozáson?

- Igen, és hasznos volt
- Igen, de nem éreztem hasznosnak
- Nem, de szeretnék részt venni ilyen programon
- Nem, és nem is érdekel

16. Milyen típusú segítség lenne számodra hasznos a pályaválasztásban?

- További információ a középiskolákról és szakmákról
- Személyes tanácsadás, hogy mi illik hozzám
- Gyakorlati kipróbálás, pl. nyílt napok, szakmai bemutatók
- Tesztek, amelyek segítenek megismerni az erősségeimet
- Egyéb: _____

17. Honnan tájékozódsz a középiskolákról és a továbbtanulásról? (Több választ is megjelölhetsz!)

- Iskolám tanárai
- Szüleim, vagy más családtagok
- Barátok, osztálytársak
- Internet, (honlapok, közösségi média)
- Nyílt napok, iskolalátogatások
- Pályaorientációs tanácsadás
- Egyéb: _____

18. Mennyire fontosak számodra az alábbi célok? (Értékelj egy 1-től 5ig terjedő skálán, ahol 1: egyáltalán nem, 5: teljes mértékben)

- Szeretnék sikeres és elismert lenni a szakmámban
- Fontos számomra a folyamatos fejlődés és tanulás
- Olyan karriert szeretnék, ahol vezetői szerepben is kipróbálhatom magam
- Fontos, hogy jól keressek, és anyagilag független legyek
- Olyan munkát szeretnék, amely hosszú távon biztos megélhetést nyújt
- Szeretnék saját vállalkozást indítani és anyagilag sikeres lenni
- Szeretnék szabadon dolgozni, rugalmas munkaidőben
- Fontos számomra az önállóság és a saját döntések meghozatala
- Olyan munkát keresek, amely lehetőséget ad az utazásra és a változatosságra
- Szeretném élvezni a munkámat, és szenvedéllyel végezni
- Kreatív vagy alkotói tevékenységet szeretnék folytatni
- Fontos, hogy a munkám tükrözze az egyéniségemet és érdeklődési körömet
- Szeretnék egy olyan szakmában dolgozni, ahol segíthetek másoknak
- Fontos számomra, hogy a munkámnak pozitív hatása legyen a társadalomra
- Fontos számomra, hogy minél több emberhez eljusson a munkásságom
- Olyan hivatást keresek, amely hozzájárul a környezetvédelemhez vagy fenntarthatósághoz

19. Gondolkodtál már azon, hogy elmenj másik városba tanulni?

- Igen, nyitott vagyok rá
- Csak ha nincs más lehetőség
- Nem, mindenképpen helyben szeretnék maradni

- Még nem tudom
- Egyéb: _____

20. Szívesen tanulnál, vagy dolgoznál később külföldön?

- Igen, szívesen tanulnék, vagy dolgoznék később bárhol külföldön
- Igen, de csak bizonyos országokban
- Igen, de csak rövidebb ideig és utána hazajönnék
- Nem, nem szeretnék külföldön tanulni
- Nem gondolkodtam még rajta
- Egyéb: _____

21. Milyen idegen nyelveket beszélsz? (Több választ is megjelölhetsz)

- Nem beszélek jól idegen nyelven
- Angol
- Német
- Román
- Egyéb: _____

7.2 Kérdőív középiskolások számára

Demográfia és családi háttér, iskolai részvételi adatok

1. Hány éves vagy? _____
2. Hányadik évfolyamba jársz? _____
3. Nemed? _____
4. Hol élsz?
 - Vármegyeszékhely
 - Város (nem vármegyeszékhely)
 - Község, falu
5. Mi szüleid, nevelőszüleid legmagasabb iskolai végzettsége?

	Apa	Anya
Befejezetlen általános iskola		
Befejezett általános iskola		
Szakiskola		
Érettségi		
Középfokú szakképzettség		
Felsőfokú végzettség		

6. Dolgoznak a szüleid, nevelőszüleid?

	Apa	Anya
Igen, munkavállaló		
Igen, vállalkozó		
Nem, munkanélküli		
Nem, otthon van (nyugdíjas, ápolási, kistestvér...)		
Nem tudom		

7. Támogatná-e családod a továbbtanulásodat (lakhatási, megélhetési költségeidet)?

- Teljes mértékben tudják és akarják támogatni
- Részben tudják és akarják támogatni
- (Teljes mértékben) tudnák, de nem akarják támogatni
- Nem tudják támogatni

8. Milyen iskolatípusban tanulsz?

- Gimnázium
- Szakgimnázium
- Technikum
- Szakiskola
- Szakképző intézmény

9. Miért választottad ezt az iskolatípust? (Több választ is megjelölhetsz!)

- Általános iskolás tanárain javaslatára
- Családom javaslatára
- Kortársaimmal/barátaimmal való beszélgetés alapján
- Pályaválasztási szakember javaslatára
- Tudtam, milyen szakmával szeretnék foglalkozni a középiskola befejezése után
- Tudtam, hogy egyetemre szeretnék menni a középiskola befejezése után
- Egyéb: _____

10. Melyik tantárgycsoport érdekel a legjobban?

- Humán tantárgyak (magyar, történelem, nyelvek stb.)
- Reál tantárgyak (matematika, fizika, informatika stb.)
- Természettudományos tantárgyak (biológia, kémia stb.)
- Művészeti tantárgyak (éneket, néptánc, rajz stb.)
- Szakmai tantárgyak
- Egyéb: _____

11. Milyen tevékenységekben érzed magad a legjobbnak?

- Kreatív feladatok (rajzolás, festés, írás, zene, fotózás, videókészítés stb.)
- Problémamegoldás (logikai feladatok, matematikai kihívások, stratégiai gondolkodás stb.)
- Csapatmunka (közös projektekben való részvétel, mások segítése, vezetői szerepvállalás stb.)
- Szervezés és tervezés (programok, események szervezése, feladatok összehangolása, időmenedzsment-tervezés stb.)
- Kommunikáció (prezentációk tartása, viták, érvelés, mások meghallgatása és támogatása stb.)
- Kézügyességet igénylő feladatok (barkácsolás, varrás, modellezés, kézműves tevékenységek stb.)
- Digitális készségek (programozás, weboldalkészítés, videó- vagy képszerkesztés stb.)
- h) Mozgással kapcsolatos tevékenységek (sport, tánc, kirándulás, szabadtéri tevékenységek stb.)
- Egyéb: _____

12. Részt veszel valamilyen tanórán kívüli tevékenységben? (Több választ is megjelölhetsz!)

- Szakkör (pl. csillagászat, nyelvi, informatikai...)
- Sporttevékenység (pl.: iskolai sportkörök, edzések, versenyek)
- Művészeti tevékenység (pl.: kézműves foglalkozások, alkotó tevékenységek, kórus, zenekar, tánc, színjáték)
- Diákönkormányzatban végzett tevékenység
- Önkéntesség
- Nem veszek részt ilyen tevékenységekben
- Egyéb: _____

Pályaválasztást befolyásoló tényezők, pályaválasztási irányok

13. Foglalkoztál már a pályaválasztás kérdésével?

- Igen, konkrét elképzelésem van
- Igen, de még nem döntöttem
- Még nem foglalkoztam vele
- Egyéb:

14. Mennyire jelentenek számodra nehézséget az alábbiak a pályaválasztásban? (Értékelj az alábbi állításokat egy 1-től 5-ig terjedő skálán, ahol 1 - egyáltalán nem; 5 - teljes mértékben!)

	1	2	3	4	5	Nem tudom
Úgy érzem, nem ismerem a lehetőségeimet						
Nem tudom, hogy mi érdekel igazán						

Nem tudom, hogy miben vagyok jó						
Úgy érzem, a családom nyomást gyakorol rám						
Az engem érdeklő szakmában korlátozott helyi elhelyezkedési lehetőségeket látok						
Anyagi források hiánya						
Egyéb: _____						

15. Mennyire érzed úgy, hogy szükséged lenne az alábbi személyek segítségére a pályaválasztásban? (Értékelj egy 1-től 5-ig terjedő skálán, ahol 1 - egyáltalán nem; 5 - teljes mértékben!)

	1	2	3	4	5	Nem tudom
Osztályfőnök						
Általam szeretett tárgy szaktanára						
Iskolapszichológus						
Pályaválasztási tanácsadó						
Szüleim						
Barátaim, iskolatársaim						
Más: _____						

16. Mennyire érzed úgy, hogy meg is kapod a szükséges segítséget az alábbi személyektől? (Értékelj egy 1-től 5-ig terjedő skálán, ahol 1 - egyáltalán nem; 5 - teljes mértékben!)

	1	2	3	4	5	Nem tudom
Osztályfőnök						
Általam szeretett tárgy szaktanára						
Iskolapszichológus						
Pályaválasztási tanácsadó						
Szüleim						
Barátaim, iskolatársaim						
Más: _____						

17. Mi segítené a legjobban abban, hogy dönteni tudj a pályaválasztással kapcsolatban? (Több válaszlehetőséget is választhatsz!)

- Egyéni beszélgetés egy iskolai vagy pályaválasztási tanácsadóval (Pályaválasztási tesztek kitöltése és elemzése)
- Csoportos pályaválasztási foglalkozások az iskola szervezésében
- Gyakorlat vállalkozóknál, cégeknél
- Az engem érdeklő ágazatokban dolgozó szakemberekkel beszélgetés (szakmai képviselők -cégvezetők, dolgozók- beszámoló)
- Online források, technikai információk biztosítása a pályaválasztásról, az oktatási és képzési követelményekről
- Nyílt napokon, egyetemi és szakképzési bemutatókon való részvétel
- Pályaválasztási kiállítások, továbbtanulási börszék látogatása

18. Vettél már részt egyéni (iskolai vagy iskolán kívüli) pályaválasztási tanácsadáson?

- Igen
- Nem
- Nem tudom

19. Vettél már részt csoportos (iskolai vagy iskolán kívüli) pályaválasztási tanácsadáson?

- Igen
- Nem
- Nem tudom

20. Ha részt vettél pályaválasztási tanácsadáson, értékeld 1-től 5-ig, mennyire voltak hasznosak ezek a programok abban, hogy eldöntsd, milyen szakmát vagy továbbtanulási utat válassz! (1 – egyáltalán nem, 5 – teljes mértékben, 0 - nem vettem részt)

	1	2	3	4	5	0: nem vettem részt
Egyéni beszélgetés egy iskolai vagy pályaválasztási tanácsadóval						
Csoportos pályaválasztási foglalkozások						
Gyakorlat vállalkozóknál, cégeknél						
Az engem érdeklő ágazatokban dolgozó szakemberekkel beszélgetés						
Online források, technikai információk biztosítása a pályaválasztásról, az oktatási és képzési követelményekről						
Nyílt napok, egyetemi és szakképzési bemutatók						
Pályaválasztási kiállítások, továbbtanulási börszék						
Egyéb: _____						

21. Honnan tájékozódsz a továbbtanulásról? (Több választ is megjelölhetsz!)

- Iskolám tanárai
- Szüleim, vagy más családtagok
- Barátok, osztálytársak
- Internet, (honlapok, közösségi média)
- Nyílt napok, iskolalátogatások
- Pályaorientációs tanácsadás
- Egyéb: _____

22. Érdekel a duális képzés?

- Igen, duális képzésben tervezek továbbtanulni
- Igen, érdekel, de még kevés információval rendelkezem róla
- Talán, de még nem vagyok benne biztos
- Nem érdekel
- Nem hallottam még róla

23. Van már elképzelésed arról, hogy mit fogsz csinálni a középiskola befejezését követően?

- Továbbtanulok
- Gap year-t tervezek az egyetem elkezdése előtt
- Munkát vállalok
- Nincs elképzelésem
- Egyéb: _____

24. Gondolkodtál már azon, hogy külföldön tanulj tovább vagy dolgozz?

- Igen, konkrét terveim vannak
- Igen, de nincs konkrét tervem
- Nem, de nem zárom ki a lehetőséget
- Nem, egyáltalán nem szeretnék
- Még nem tudom

25. Ha igen: Mely országokban tanulnál tovább/dolgoznál? _____

- Magyarország
- Románia
- Nyugat-Európa
- Egyéb: _____

26. Milyen idegen nyelveket beszélsz? (Több választ is megjelölhetsz)

- Angol
- Német
- Román
- Egyéb: _____

27. Mennyire fontosak számodra az alábbi célok? (Értékelj egy 1-től 5-ig terjedő skálán, ahol 1 - egyáltalán nem, 5 - teljes mértékben)

- Szeretnék sikeres és elismert lenni a szakmában
- Fontos számomra a folyamatos fejlődés és tanulás
- Olyan karriert szeretnék, ahol vezetői szerepben is kipróbálhatom magam
- Fontos, hogy jól keressek, és anyagilag független legyek
- Olyan munkát szeretnék, amely hosszú távon biztos megélhetést nyújt
- Szeretnék saját vállalkozást indítani és anyagilag sikeres lenni
- Szeretnék szabadon dolgozni, rugalmas munkaidőben
- Fontos számomra az önállóság és a saját döntések meghozatala
- Olyan munkát keresek, amely lehetőséget ad az utazásra és a változatosságra
- Szeretném élvezni a munkámat, és szenvedéllyel végezni
- Kreatív vagy alkotói tevékenységet szeretnék folytatni
- Fontos, hogy a munkám tükrözze az egyéniségemet és érdeklődési körömet
- Szeretnék egy olyan szakmában dolgozni, ahol segíthetek másoknak
- Fontos számomra, hogy a munkámnak pozitív hatása legyen a társadalomra
- Fontos számomra, hogy minél több emberhez eljusson a munkásságom (vagy egyéb, eléréseket célzó és social médiához kapcsolódó állítás)
- Olyan hivatást keresek, amely hozzájárul a környezetvédelemhez vagy fenntarthatósághoz

28. Mennyire vagy tisztában a munkaerőpiaci trendekkel, lehetőségekkel a pályaválasztás során?

- Nagyon jól tájékozott vagyok
- Vannak alapvető információim
- Keveset tudok róla
- Egyáltalán nem vagyok tájékozott

29. Figyelembe veszed a pályaválasztásodnál az új technológiák és a digitalizáció hatását a munkaerőpiacra?

- Igen, ez fontos szempont számomra
- Részben figyelembe veszem
- Nem igazán gondolkodtam még ezen
- Nem tartom fontosnak

7.3 Kérdőív szakértők számára

1. Milyen munkakör(ök)ben dolgozik?
 - Általános iskolai tanár
 - Középiskolai tanár
 - Pályaválasztási tanácsadó
 - Iskolapszichológus
 - Pszichológus
 - Pedagógiai szakszolgálat munkatársa
 - Pályaorientációt segítő pedagógus
 - Munkaügyi központ tanácsadója
 - Egyéb: _____
2. Mely korosztállyal foglalkozik leggyakrabban?
 - Általános iskola felső tagozat (12-14 évesek)
 - Középiskola alsóbb évfolyamai (14-16 évesek)
 - Középiskola felsőbb évfolyamai (16-19 évesek)
 - Pályakezdők (18-25 évesek)
 - Egyéb: _____
3. Milyen típusú településen dolgozik?
 - Vármegyeszékhely
 - Város (nem vármegyeszékhely)
 - Község, falu
4. Milyen mértékben érhető el hatékony pályaorientációs szolgáltatások a tanulók számára az Ön térségében?
 - Széles körben elérhető és hatékonyan működnek
 - Elérhető, de minőségük, hatékonyságuk változó
 - Korlátozottan érhető el, főként a nagyobb településeken
 - Csak formálisan léteznek, valódi segítséget ritkán nyújtanak
 - Gyakorlatilag nem léteznek megfelelő szolgáltatások
 - Egyéb: _____
5. Kérjük fejtse ki saját szavaival, hogy milyen problémákat tapasztal a pályaválasztási szolgáltatásokkal kapcsolatban!

6. A tapasztalatai alapján értékelje az alábbi problémák előfordulási gyakoriságát és súlyosságát a tanulók körében! (1 = egyáltalán nem jellemző vagy nem jelentős probléma, 5 = nagyon gyakori és súlyos probléma)
 - Hiányos önismeret, saját képességeik és érdeklődési körük felismerésének nehézsége
 - Információhiány a továbbtanulási lehetőségekről
 - A szakmákhoz szükséges kompetenciák ismeretének hiánya
 - Túlzott külső befolyás (szülők, barátok) a pályaválasztási döntésekben

- Szocioökonómiai korlátozó tényezők (pl. anyagi lehetőségek)
- Munkaerőpiaci bizonytalanság miatti szorongás
- Elégtelen ismeretek a munkaerőpiaci trendekről és keresett szakmákról
- A szakképzéssel szembeni előítéletek, a gimnáziumi képzés túlértékelése
- Földrajzi mobilitási hajlandóság hiánya
- Karriertervezési támogatás hiánya a középiskolai tanulmányok során
- A duális és gyakorlati képzési formák ismeretének hiánya
- Nemzetközi tanulási vagy munkavállalási lehetőségek ismeretének hiánya
- Jövőkép és motiváció hiánya
- Kapunyitási pánik

7. Az Ön szakmai tapasztalatai alapján mennyire jellemzők az alábbi, rendszerszintű problémák az Ön térségében? (Értékelje az alábbi állításokat egy 1-től 5-ig terjedő skálán, ahol 1 – egyáltalán nem jellemző, 5 – teljes mértékben jellemző)

- Korlátozott továbbtanulási lehetőségek (képzőhelyek hiánya)
- Infrastrukturális akadályok (közlekedési nehézségek)
- Pályaorientációs szolgáltatások és szakemberek hiánya
- Korszerűtlen oktatási tartalmak és módszerek
- Magas lemorzsolódási arány
- Hátrányos helyzetű fiatalok korlátozott továbbtanulási esélyei
- Szülői támogatás és tájékozottság hiánya

8. Milyen tipikus jövőképpel rendelkeznek az Ön által ismert fiatalok? Állítsa sorrendbe az alábbi jövőképeket, utakat aszerint, hogy milyen gyakran tapasztalja őket az ön által ismert fiatalok körében! Az első a "legnépszerűbb" legyen.

- Hazai karrierépítés, helyben maradás
- Hazai karrierépítés, de más településen/régióban
- Külföldi munkavállalás, majd hazatérés
- Külföldi letelepedés és karrierépítés
- Nincs kiforrott jövőképük

9. Tapasztalja-e, hogy a fiatalok jövőképének hiánya, döntésképtelensége, "sodródása" jellemző az Ön által ismert tanulók körében? Ha igen, kérjük indokolja, fejtse ki, hogy milyen tényezők járulnak hozzá ehhez, mik lehetnek az okok Ön szerint! Ha nem, kérjük ugyanúgy indokolja, fejtse ki az okokat!

10. Ön szerint mely tényezők akadályozzák leginkább a fiatalok munkaerőpiacra való belépését? (Értékelje 1-től 5-ig; 1: egyáltalán nem jelent gondot, és 5: kimondottan nagy problémát jelent)

- A gyakorlati képzés hiányosságai, az elméleti tudás túlsúlya a képzés során
- Az oktatási rendszer nem követi a munkaerőpiaci igényeket és a gyorsan változó szakmai trendeket
- A pályaorientációs szolgáltatások hiánya vagy nem megfelelő minősége

- Az iskolák és munkáltatók közötti együttműködések hiánya (gyakornoki programok, duális képzések, üzemlátogatások területén)
- A fiatalok hiányos munkavállalói kulcskompetenciái (pl. problémamegoldás, kommunikáció, együttműködési készség)
- A munkáltatók túlzott elvárásai a pályakezdőkkel szemben (pl. munkatapasztalat, speciális szakmai ismeretek, nyelvtudás területén)
- A fiatalok nem reális munkaerőpiaci és pályaképe, megalapozatlan várakozásai

11. Az Ön tapasztalatai szerint milyen mértékben van jelen együttműködés az iskolák és a munkaadók között?

- Erős, rendszeres együttműködés van
- Léteznek kezdeményezések, de nem átfogóak
- Ritka, kevésbé szervezett
- Nincs érdemi együttműködés
- Egyéb: _____

12. Ön szerint milyen készségekkel kellene jobban foglalkozni az oktatás során a fiatalok munkaerőpiaci sikeressége érdekében? Az ön által legrelevánsabbnak tartott 5 szempontot válassza ki és állítsa sorrendbe! Az első az legyen, amely készséggel a leginkább foglalkozni kellene.

- Kommunikációs készségek (szóbeli és írásbeli)
- Digitális készségek és technológiai adaptációs képesség
- Csatamunka és együttműködési készségek
- Önálló problémamegoldás és kritikus gondolkodás
- Pénzügyi és vállalkozási ismeretek
- Időmenedzsment és szervezési képességek
- Stresszkezelés és reziliencia (rugalmas ellenállóképesség)
- Interkulturális kompetenciák és nyelvtudás
- Kreativitás és innovatív gondolkodás
- Felelősségvállalás és munkavállalói attitűd

13. Az Ön által ismert tanulók körében mekkora befolyást gyakorolnak az alábbi tényezők a fiatalok pályaválasztási döntéseire? Állítsa sorrendbe őket! Az első helyre az kerüljön, amely a leginkább hatással van e döntésekre.

- Saját érdeklődés és képességek
- Szülői/családi elvárások
- Barátok, kortársak választásai
- Elhelyezkedési lehetőségek, várható fizetés
- Társadalmi presztízs, elismertség

14. Tapasztalatai szerint a fiatalok körében milyen mértékben jellemzők az alábbi karriertervezési magatartások? (1-5)

- Hosszú távú, tudatos karriertervezés konkrét célokkal
- Középtávú célok (pl. középiskolai/felsőoktatási irány) kijelölése, de rugalmas tervek

- Csak a következő lépésig (pl. középiskolai jelentkezés) való gondolkodás
- Spontán, döntéshelyzetekben történő választás, tervezés nélkül
- Sodródás, passzív hozzáállás, motivátlanság

15. Milyen módon lehetne hatékonyabbá tenni a pályaorientációt az iskolákban? Értékelje az alábbi állításokat egy 1-től 5-ig terjedő skálán, ahol 1 – egyáltalán nem, 5 – teljes mértékben

- Több dedikált pályaorientációs szakember alkalmazása az iskolákban
- Rendszeres, tantervbe épített pályaorientációs foglalkozások bevezetése már az általános iskola felső tagozatán
- Korszerű digitális és interaktív pályaorientációs eszközök és platformok fejlesztése és alkalmazása
- Az oktatási intézmények és a munkaerőpiaci szereplők közötti strukturált együttműködési rendszer kialakítása
- Szakmai mentorprogramok bevezetése, amelyek közvetlen kapcsolatot teremtenek a diákok és a különböző szakmák képviselői között
- A szakképzés és a kétkezi szakmák presztízsének növelése célzott kommunikációs programokkal
- Naprakész tájékoztatás biztosítása a munkaerőpiaci trendekről és jövőbeli foglalkoztatási lehetőségekről
- Élményalapú, gyakorlatorientált pályaorientációs módszerek és programok fejlesztése
- A duális képzési rendszer kiterjesztése és népszerűsítése több ágazatban
- A pályaorientációban résztvevő pedagógusok és szakemberek célzott továbbképzése, módszertani fejlesztése
- A szülők aktívabb bevonása a pályaorientációs folyamatba

16. Van-e olyan további tényező, amely Ön szerint fontos a pályaorientáció fejlesztésében, vagy amely problémaként merül fel a fiatalok karrierútjában? Kérjük, ossza meg velünk röviden!

8. ÁBRAJEGYZÉK

1. Milyen szempontok fontosak számodra a középiskola kiválasztásánál? (%)	11
2. Továbbtanulási és szakmaszerzési prioritások a szülői végzettség tükrében (%).....	12
3. Tanulási célú mobilitási hajlandóság 6., 7. és 8. évfolyamosok körében (%).....	13
4. Szükséges/várt és megkapott segítség az általános iskolások körében (átlagpont, 5-ös skála)	14
5. Milyen segítséget tartanál hasznosnak pályaválasztásodban? (%).....	15
6. Szükséges/várt és megkapott segítség az középiskolások körében (átlagpont, 5-ös skála)	18
7. A továbbtanulási tájékozódás forrásai (%)	19
8. A középiskola befejezését követő tervek megoszlása iskolatípusonként (%).....	20
9. Külföldi mobilitási tervek (%)	21
10. Kitöltőink szakterületi megoszlás szerint (fő).....	23
11. Milyen mértékben érhetők el hatékony pályaaorientációs szolgáltatások a tanulók számára az Ön térségében? (%)	24
12. Problémák előfordulási gyakorisága, súlyossága a tanulók körében (átlagpont, 5-ös skála)	26
13. Tapasztalatai szerint a fiatalok körében milyen mértékben jellemzők az alábbi karriertervezési magatartások? (átlagpont, 5-ös skála)	28
14. Hogyan lehetne hatékonyabbá tenni a pályaaorientációt az iskolákban? (átlagpont, 5-ös skálán)	30
15. Mely készségekkel kellene jobban foglalkozni az oktatás során a fiatalok munkaerőpiaci sikeressége érdekében? (rangsor)	31